

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 27/2002 vp

Hallituksen esitys oikeudenkäymiskaaren hovioikeusmenettelyä koskevien säännösten sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamiseksi

Hallituksen esitys valitusta hovioikeuteen ja valitusasian käsittelyä hovioikeudessa koskevien oikeudenkäymiskaaren säännösten muuttamiseksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi seuraavat kaksi hallituksen esitystä, jotka valiokunta on päättänyt käsitellä toistensa yhteydessä:

— hallituksen esitys oikeudenkäymiskaaren hovioikeusmenettelyä koskevien säännösten sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamiseksi (HE 83/2001 vp), joka on lähetetty valiokuntaan 30 päivänä toukokuuta 2001,

— hallituksen esitys valitusta hovioikeuteen ja valitusasian käsittelyä hovioikeudessa koskevien oikeudenkäymiskaaren säännösten muuttamiseksi (HE 91/2002 vp), joka on lähetetty valiokuntaan 4 päivänä syyskuuta 2002.

Lausunto

Eduskunnan päätöksen mukaisesti perustuslakivaliokunta on antanut hallituksen esityksestä HE 91/2002 vp lausunnon (PeVL 35/2002 vp), joka on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöjohtaja Jan Törnqvist, lainsäädäntöneuvos Tatu Leppänen ja lainsäädäntöneuvos Iiro Liukkonen, oikeusministeriö

- oikeusneuvos Erkki-Juhani Taipale, korkein oikeus
- presidentti Olli Huopaniemi, Helsingin hovioikeus
- presidentti Esko Kilpeläinen, Itä-Suomen hovioikeus
- presidentti Jussi Kivinen, Kouvolan hovioikeus
- presidentti Esko Oikarinen, Rovaniemen hovioikeus
- presidentti Antero Palaja, Turun hovioikeus
- presidentti Ingvar Krook, Vaasan hovioikeus
- laamanni Lauri Melander, Vantaan kärjäoikeus
- valtakunnansyyttäjä Matti Kuusimäki, Valtakunnansyyttäjänvirasto
- asianajaja Patrik Lindfors, Suomen Asianajajaliitto
- oikeusneuvos Gustav Möller, Suomen Lakimiesliitto
- puheenjohtaja, hovioikeudenlaamanni Pertti Liesivuori, Suomen tuomariliitto
- puheenjohtaja, kärjätuomari Asko Nurmi, Suomen hovioikeustuomarit ry
- varapuheenjohtaja, johtava kihlakunnansyyttäjä Christian Lundqvist, Suomen Syyttäjäyhdistys ry
- professori Juha Lappalainen.

Lisäksi valiokunta on

- saanut professori Jyrki Virolaiselta kirjallisen lausunnon ja
- käynyt kesällä 2002 Vaasan hovioikeudessa tutustumassa nykyiseen hovioikeusmenettelyyn.

Viitetieto

Asiakokonaisuuteen liittyy aikaisemmin annettu ja käsitelty hallituksen esitys HE 32/2001 vp laiksi oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien riita-asiain valmistelua, pääkäsittelyä sekä hakemusasioiden käsittelyä koskevien säännösten muuttamisesta. Lakivaliokunta on antanut esityksestä mietinnön LaVM 12/2002 vp, jonka mukaisina lait on hyväksytty ja vahvistettu. Lait ovat tulleet voimaan 1.1.2003.

HALLITUKSEN ESITYKSET

Hallituksen esitys HE 83/2001 vp

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua käräjäoikeudesta hovioikeuteen ja valitusasian käsittelyä hovioikeudessa koskevia säännöksiä. Lisäksi ehdotetaan muutettaviksi näihin liittyviä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain, hovioikeuslain ja rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain säännöksiä.

Esityksen tavoitteena on nykyisen hovioikeusmenettelyn keventäminen ja tehostaminen menettelyn keskeisiä periaatteita muuttamatta. Asian valmistelua hovioikeudessa ehdotetaan tehostettavaksi siten, että valituskirjelmän sisältöä ja valmistelua koskevia säännöksiä täsmennetään. Samalla valmistelusta vastaavan hovioikeuden yhden jäsenen toimivaltaa laajennettaisiin jonkin verran.

Pääkäsittelyjen järjestämistä hovioikeuksissa pyritään helpottamaan siten, että kutsujen tiedoksiantotapoja ja suullisen todistelun vastaanottamisen tapoja hovioikeuden pääkäsittelyssä kevennetään. Käyttöön otettaisiin puhelintiedoksianto, ja todistajan kuuleminen puhelimitse tai muun vastaavan viestintävälineen avulla olisi rajoitetusti mahdollista. Käräjäoikeudessa annettu kertomus voitaisiin esittää tallenteesta hovioikeuden pääkäsittelyssä silloin, kun kysymys ei ole kertomuksen uskottavuudesta. Lakiin otettaisiin säännös muualla kuin hovioikeuspaikkakunnalla toimitettavista pääkäsittelyistä.

Hovioikeuksien resurssitilanteen helpottamiseksi kahden jäsenen ja esittelijän muodostaman hovioikeuden kokoonpanon käyttöalaa ehdotetaan laajennettavaksi.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Hallituksen esitys HE 91/2002 vp

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi oikeudenkäymiskaaren säännöksiä, jotka koskevat valitusta hovioikeuteen ja valitusasioiden käsittelyä hovioikeudessa. Esityksen pohjana on arvio siitä, että hallituksen esityksessä HE 83/2001 vp ehdotetut muutokset eivät yksinään riitä poistamaan nykyisen hovioikeusmenettelyn ongelmia, vaan tarvitaan pitemmälle meneviä muutoksia.

Esityksessä ehdotetaan, että rajoittamaton muutoksenhakuoikeus säilytettäisiin, mutta valitukset käsiteltäisiin siinä laajuudessa kuin oikeussuojatarpeet edellyttävät. Tätä varten otettaisiin käyttöön ns. käsittelyn eriyttämisjärjestelmä.

Kaikista valituksista tutkittaisiin ensin, voiko valitus käräjäoikeuden ratkaisuun verrattuna horjuttaa luottamusta ratkaisun oikeellisuuteen. Jos hovioikeus yksimielisesti toteaisi, että valitus ei voi menestyä, valitusta ei otettaisi enempään tutkintaan. Muut valitukset tutkittaisiin täydellisessä hovioikeusmenettelyssä, kirjallisessa tai suullisessa, niin kuin nykyisinkin.

Muutoksenhaussa avattaisiin mahdollisuus ns. vastamuutoksenhakuun, jolloin valittajan vastapuoli voisi lyhyessä määräajassa valitusajan umpeen kuluttua valittaa hovioikeuteen.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan ensi tilassa.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Lainmuutosten tarpeellisuus

Viime vuosikymmenellä toteutettiin merkittäviä yleisiä tuomioistuimia ja oikeudenkäyntimenettelyä koskenut uudistusten sarja. Vuonna 1993 yhtenäistettiin alioikeudet kärjäoikeuksiksi ja uudistettiin riita-asioiden oikeudenkäyntimenettely alioikeuksissa. Vuonna 1997 uudistettiin rikosasioiden oikeudenkäyntimenettely.

Hovioikeusmenettelyn uudistaminen toteutettiin uudistussarjan viimeisenä. Sille luotiin pohja vuonna 1994 voimaan tulleella hovioikeuslailla (56/1994), jolla hovioikeuksien sisäinen organisaatio uudistettiin. Varsinaisesti hovioikeusmenettely uudistettiin 1 päivänä toukokuuta 1998 voimaan tulleilla oikeudenkäymiskäärin muuttamisesta annetulla lailla ja siihen liit-tyneillä laeilla.

Hovioikeusmenettelyuudistuksen tavoitteena oli uudistaa aiemmin lähes yksinomaan kirjallinen hovioikeusmenettely siten, että se on yhteensopiva nykyisen alioikeusmenettelyn kanssa ja että se täyttää ihmisoikeussopimusten asettamat vaatimukset. Hovioikeusmenettely jaettiin valmisteluun, joka on yleensä kirjallista, sekä ratkaisuvaiheeseen, jona on joko suullinen pääkäsittely tai esittely. Hovioikeudelle asetettiin velvollisuus pääsääntöisesti toimittaa pääkäsittely, kun asianosainen sitä vaatii tai kun kysymys on suullisen todistelun uskottavuuden arvioimisesta hovioikeudessa.

Alioikeus- ja hovioikeusmenettelyjen uudistukset olivat niin perustavanlaatuisia, ettei niiden kaikkia vaikutuksia ollut mahdollista vielä säätämismvaiheessa täysin ennakoida. Eduskunnan kannanottojen mukaisesti oikeusministeriö on seurannut uudistusten toimivuutta käytännös-

sä. Seurannan tuloksena riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn edelleen kehittämistä koskeva lainsäädäntö on hyväksytty hallituksen esityksen HE 32/2001 vp pohjalta. Nyt on vuorossa hovioikeusmenettelyn uudistaminen.

Hovioikeusmenettelyn seurannassa uudistuksen tavoitteiden on voitu todeta toteutuneen suurelta osin. Suullisten pääkäsittelyjen määrä on kasvanut hovioikeuksissa selvästi. Oikeudenkäytön ja ratkaisujen taso on noussut, ja työn mielekkyys on pääosin lisääntynyt. Suomi on peruuttanut hovioikeuksien osalta Euroopan neuvoston ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tekemän yleissopimuksen (SopS 19/1990) 6 artiklaan tehdyn varauman, joka koski asianosaisen oikeutta suulliseen käsittelyyn.

Vuoden 1998 menettelyuudistuksella on ollut myös ennalta arvaamattomia, ei-toivottuja seurauksia. Hovioikeusmenettely on niissä asioissa, joissa järjestetään pääkäsittely, asianosaisille aikaisempaa selvästi kalliimpi. Uusi menettely edellyttää hovioikeuksilta ja syyttäjiltä aikaisempaa suurempaa työpanosta asiaa kohti. Pääkäsittelyn järjestäminen on osoittautunut työlääksi ja byrokraattiseksi. Pääkäsittelyyn on otettava asioita, joissa suullinen käsittely tuntuu tarpeettomalta resurssien tuhlaamiselta. Epäkohdat ovat johtaneet siihen, että ratkaisemattomien asioiden lukumäärä on kasvanut ja keskimääräiset käsittelyajat ovat pidentyneet. Vaarana on hovioikeuksien ruuhkautuminen.

Keinoina, joilla ruuhkautumiskehitystä voidaan estää, on esitetty hovioikeuksien työtapojen kehittäminen ja lainsäädännön muuttaminen. Suhteellisen laaja yksimielisyys näyttää vallitsevan siitä, että hovioikeuksissa on edelleen tehostettava ja yhtenäistettävä työtapoja. Sen sijaan siitä, onko lainsäädännön muuttamiseen ylipäänsä syytä ryhtyä ja jos on, niin kuin

ka laajalti, on esitetty täysin eri suuntiin meneviä käsityksiä.

Kaiken saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää hovioikeusmenettelysäännösten tarkistamista tarpeellisenä. Kokemuksesta tiedetään, että silloin kun hyvistä tavoitteista huolimatta kaikkien säännösten soveltaminen käytäntöön ei eri syistä ole onnistunut, oikeuskäytännön muuttamiseen tarvitaan yleensä sekä lainmuutoksia että koulutusta.

Valiokunnan toiveena on, että uusien menettelysäännösten myötä saadaan uusi alku nykyaikaiselle hovioikeusmenettelylle ja käytäntö ohjatuksi nykyistä toimivampaan suuntaan.

Ns. tilkkutäkkilainsäädännön välttämiseksi valiokunta on edellä kerrotuin tavoin yhdistänyt kahden hallituksen esityksen käsittelyn (HE 83/2001 vp ja HE 91/2002 vp). Tarkoituksena on saada aikaan laajahko ja selkeä säännöskokonaisuus. Tätä varten valiokunta on pyrkinyt ottamaan kattavasti huomioon asiantuntijalausunnoissa esitetyn rakentavan kritiikin. Valiokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Hovioikeusmenettelyn kehittämisen lähtökohdat

Käsiteltävinä olevat hallituksen esitykset ovat kirjoitus- ja esittämistavoiltaan kovin erityyisiä, vaikka kummankin tavoitteena on saman asian, hovioikeusmenettelyn, tehostaminen ja jälkimmäinen on kirjoitettu tietäen, että se tulee käsiteltäväksi yhdessä ensimmäisenä annetun esityksen kanssa. Esitysten perusteluista on vaikea koota kokonaiskuvaa toisaalta hovioikeusmenettelyn tämänhetkisistä ongelmista ja toisaalta periaatteista, joiden varaan uusi menettely on tarkoitus rakentaa. Uutta säännöstöä arvioitaessa lisähankaluuden muodostaa vuoden vaihteessa voimaan tullut riita-asioiden menettelyn tarkistamista koskeva lainsäädäntö, jossa on sekä suoraan että välillisesti hovioikeusmenettelyyn säännöksiä (HE 32/2001 vp — LaVM 12/2002 vp, L 768/2002).

Esitysten lähtökohdat, periaatteet ja tavoitteet on koottu valiokunnassa. Tärkeimmiksi pe-

riaatteiksi ja tavoitteiksi ovat nousseet seuraavat seikat:

— Oikeudenkäyntien painopisteen tulee olla kärjäoikeuksissa. Tämä tavoite ei ole uusi, mutta edelleen ajankohtainen. Tavoite on esitetty vuoden 1989 hovioikeuskomitean mietinnössä, joka sittemmin johti vuoden 1998 hovioikeus uudistukseen, alioikeusuudistuksen lainvalmisteluasiakirjoissa ja lukuisissa suunnitteluasiakirjoissa. Viimeksi se on todettu hallituksen esityksessä HE 32/2001 vp.

Kärjäoikeuksien oikeudenkäyttö on nykyisin luotettavaa. Muutoksenhaku on ensiasteen oikeudenkäyntiä täydentävä oikeusturvakeino. Hovioikeuden tärkein tehtävä on asianosaisen valituksen johdosta kontrolloida kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus ja korjata siinä mahdollisesti ilmenevät virheet. Vain harvoissa asioissa myönnetään valituslupa korkeimpaan oikeuteen, joten hovioikeuden ratkaisu jää useimmiten lopulliseksi.

— Hovioikeuksien tehtäväkuvausta on tarkennettava. Tähän työhön on ryhdytty jo vuonna 1993, kun oikeudenkäymiskaaren 26 lukua muutettiin niin, että hovioikeuksien toimivaltaa valitusten tutkimisessa supistettiin hovioikeuksien työn kohdentamiseksi valitusmenettelyyn kuuluiin asioihin.

Hovioikeuden kontrollitehtävän mukaisesti menettelyssä on korostettava piirteitä, jotka merkitsevät kärjäoikeuden ratkaisujen oikeellisuuden tarkastamista asioiden täydellisen uuden tutkinnan sijaan. Lisäksi hovioikeuksien tehtävänä on valvoa oikeusvarmuuden toteutumista. Hallituksen esityksessä HE 91/2002 vp kuitenkin nimenomaisesti todetaan, että tavoitteena ei ole vähentää suullisia käsittelyjä, vaan kohdentaa ne nykyistä paremmin.

— Hovioikeusmenettelyn on joustettava nykyistä enemmän asian laadun mukaan. Voimassa olevassa laissa ei ole mahdollisuutta eriyttää asioiden käsittelyjärjestystä sen mukaan, kuinka perustellusti valitus on tehty ja millainen tarve sen ylioikeustutkintaan siten on. Ehdotuksen tavoitteena on parantaa hovioikeuksien edellytyksiä kohdentaa voimavarojaan asioiden laadun vaatimalla tavalla. Tällä voidaan myös vähentää

hovioikeusmenettelystä asianosaisille ja todistajille johtuvia kustannuksia ja vaivannäköä. Sama tavoite on asetettu hallituksen esityksessä HE 32/2001 vp.

— Hovioikeusmenettelyn on edelleen rakennuttava suullisuus-, välittömyys- ja keskitysperiaatteiden varaan niissä asioissa, jotka on tarpeen käsitellä suullisessa pääkäsittelyssä.

Näiden tavoitteiden toteuttamiseksi esityksissä ehdotetaan ns. seulontajärjestelmän käyttöönottoa, hovioikeuksien valmistelun tehostamista, vastamuutoksenhaun käyttöönottoa ja eräitä kevennyksiä pääkäsittelyn todistajankuulemiseen. Valiokunta keskittyy yleisperusteluissaan näihin neljään säännöskokonaisuuteen sekä uuden lainsäädännön toimeenpanoon.

Käsittelyjärjestyksen eriyttäminen, ts. seulontamenettely

Yleistä

Hallituksen esityksessä HE 91/2002 vp päädyttiin siihen, että hovioikeusmenettelyyn on saatava joustoa, jotta hovioikeuksissa ei tarvitsisi käsitellä lukuisia sellaisia asioita, joiden ratkaiseminen asialliselta kannalta ei edellytä nykyisen hovioikeusmenettelyn mukaista täystutkintaa, etenkin pääkäsittelyä. Tällaiset asiat on voitava ratkaista niitä varten mukautetussa kevyemmässä menettelyssä valitusoikeutta kaventamatta ja oikeusvarmuutta vaarantamatta.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan otettavaksi käyttöön asioiden käsittelyn eriyttämisjärjestelmä. Järjestelmä on suunniteltu sellaiseksi, että se täyttää perustuslain ja ihmisoikeussopimuksen vaatimukset ja sopeutuu mahdollisimman hyvin hovioikeuden tehtävien täyttämiseen. Siten järjestelmä mahdollistaa nykyistä paremmin hovioikeuksien rajallisten resurssien oikeasuuntaisen kohdentamisen ja toiminnan tehokkuuden lisäämisen.

Valiokunta hyväksyy hallituksen esityksen lähtökohdat. Kansallisen perusoikeusjärjestelmän tulkinnan mukaan muutoksenhakumahdollisuus käräjäoikeudesta hovioikeuteen on pääsääntö, jota voidaan rajoittaa vain vähäisin poik-

keuksin, jotka eivät muuta muutoksenhakuoikeuden asemaa pääsääntönä eivätkä vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Valitukseen tulee saada asiaratkaisu, jossa tarkistetaan, onko käräjäoikeuden ratkaisu oikea. Euroopan ihmisoikeussopimuksen soveltamiskäytännöstä seuraa toisaalta, että mahdollisuudet olla järjestämättä suullinen käsittely valittajan sitä vaatiessa ovat myös muutoksenhakuasteessa rajoitetut.

Perus- ja ihmisoikeusvaatimusten yhteen soveltamiseksi on vaikea nähdä muuta mallia kuin hallituksen esityksessä ehdotettu käsittelyjärjestyksen eriyttäminen, jossa ensi vaiheessa valituksen perusteella arvioidaan, onko tarvetta ottaa asia täystutkintaan. Jos käräjäoikeuden tuomio ei tässä vaiheessa vakuuta hovioikeutta, asian käsittely jatkuu. Siten asian aineellisesti oikeasta ratkaisusta varmistutaan aina.

Valiokunta katsoo, ettei hovioikeusmenettelyn kaikkia ongelmia voida poistaa pelkästään valmistelun tehostamisella taikka pääkäsittelyn järjestämisvelvollisuutta koskevien säännösten nykyistä joustavammalla tulkinnalla, koska ihmisoikeussopimuksen säännökset asianosaisen oikeudesta suulliseen käsittelyyn asettavat rajat sille, millaisin edellytyksin suullinen käsittely voidaan torjua.

Muutoksenhakulupajärjestelmä vai seulontajärjestelmä?

Hovioikeusmenettelyä vuonna 1997 uudistettaessa hallitus esitti, että otettaisiin käyttöön muutoksenhakulupajärjestelmä. Eduskunta ei hyväksynyt ehdotettua muutoksenhakulupajärjestelmää, vaan laki säädettiin sellaiseksi, että kaikilla oli yhdenvertainen muutoksenhakuoikeus.

Eräissä valiokunnan saamissa asiantuntijalausunnoissa katsotaan, että nyt ehdotetussa seulontajärjestelmässä ja muutoksenhakulupajärjestelmässä on kysymys samasta asiasta. Lakivaliokunnan mielestä näin ei ole, vaan järjestelmillä on tärkeä periaatteellinen ero. Seulontamenettely koskee kaikkien asianosaisten valituksia kaikissa asiaryhmissä. Eroa ei myöskään tehdä kysymyksessä olevien vaatimusten vaka-

vuoden tai raha-arvon perusteella. Asianosaisen kohtelu on yhdenvertaista. Perustuslakivaliokunnan lausunnoista ilmenee, että seulontajärjestelmä täyttää paremmin Suomen perustuslain tulkinnassa omaksutut vaatimukset kuin muutoksenhakulupajärjestelmä (PeVL 9/1997 vp ja PeVL 35/2002 vp).

Ehdotettu käsittelyjärjestyksen eriyttäminen ei merkitse muutoksenhakulupajärjestelmää. Asianosainen saa valituksensa aina tutkittavaksi. Asian ei tarvitse täyttää erityisiä valituslupaperusteita, joiden täyttymistä hovioikeus arvioi sitä tutkinnan esikysymyksenä.

Muutoksenhakulupajärjestelmässä hakijan sen sijaan olisi erikseen osoitettava lupaperusteen olemassaolo ja herätettävä epäilyksiä siitä, että hänen asiansa sittenkin on ratkaistu väärin ja kuuluu hovioikeudessa tutkittavaksi, vaikka lain mukaan sitä ei lähtökohtaisesti otettaisi täystutkintaan.

Kumpikin menettely tosin johtaa siihen, että osa tarjotuista asioista ei tule hovioikeudessa täystutkintaan. Seulontajärjestelmässä kuitenkin selvä pääosa asioista otetaan täystutkintaan. Valiokunnan käsityksen mukaan seulontamenettelyssä valikoituminen tapahtuu asialähtöisemmin ja siten oikeudenmukaisemmin.

Seulontamenettely on myös täysin erilainen kuin korkeimman oikeuden valituslupajärjestelmä, jossa valituslupa voidaan myöntää vain, jos laissa säädetty edellytykset täyttyvät. Korkeimman oikeuden tehtävänä ei ole hovioikeuden ratkaisun oikeellisuuden tutkiminen.

Yhteenvetona valiokunta toteaa, että seulontajärjestelmän käyttöönotto antaa mahdollisuuden nykyistä tarkoituksenmukaisempaan, tehokkaampaan ja varmempaan hovioikeusprosessiin. Hovioikeuksien rajalliset voimavarat voidaan entistä paremmin kohdentaa laajoihin ja vaikeisiin asioihin. Vastaisen varalta valiokunta kuitenkin korostaa, että seulontamenettelyä ei ole tarkoitettu hovioikeuksien työmäärän sääntelykeinoksi eikä sitä saa sellaisenaan käyttää.

Hallituksen esityksessä omaksuttu terminologia

Hallituksen esityksessä HE 91/2002 vp viitataan yhtenä lainvalmistelussa käytettynä esikuvana norjalaiseen seulontajärjestelmään. Hallituksen esityksessä ei kuitenkaan nimenomaisesti mainita, mitä järjestelmää ehdotus edustaa.

Esityksessä käytetään sellaisia sanontoja kuin "asian käsittelyjärjestyksestä päättäminen" ja "valituksen käsittelyn eriyttäminen". Ilmaisut ovat epäselviä, jopa harhaanjohtavia siinä, että ne antavat lupauksia jonkinmuotoisen käsittelyn jatkumisesta.

Valiokunnan mielestä avoimuus ja omaksutun järjestelmän sisällön ja merkityksen ymmärrettävyys edellyttävät myös uuden ja selkeän terminologian käyttöönottoa.

Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 2 a §:ään ehdotetusta säännöksestä ilmenee selvästi, että kysymys on lähinnä norjalaisvaikutteisesta epämisjärjestelmästä, joka asian aloitusvaiheessa edellyttää kannanottoa siihen, otetaanko asia täystutkintaan vai evätäänkö tämä, mikä siis merkitsee asian lopullista ratkaisua. Tämän pohjalta valiokunta on päättänyt nimittämään uutta järjestelmää lainvalmistelun yhteydessä omaksutun terminologian mukaisesti *seulontamenettelyksi*.

Valiokunta ehdottaa jäljempänä yksityiskohteisissa perusteluissa, että nimeä käytetään myös lakitekstissä. Lisäksi valiokunta katsoo, ettei uutta menettelyä voida vaivihkaa sisällyttää valituksen käsittelyn aloitusvaiheeseen, vaan sitä on korostettava lakitekstissä myös siten, että seulontamenettelyä koskevat säännökset muodostavat oman jaksonsa.

Seulontamenettelyn sisältö

Seulontamenettelyä koskeva perussäännös ehdotetaan sisällytettäväksi oikeudenkäymiskaaren 26 lukuun lisättävään uuteen 2 a §:ään, jaksioon "Käsittelyn aloittaminen". Säännöksen mukaan hovioikeuden on viipymättä tutkittava, onko valituksen perusteella aihetta epäillä, että käräjäoikeuden ratkaisu tai siellä noudatettu menettely ei ole oikea. Seulontaratkaisu tehdään valituksen, käräjäoikeuden ratkaisun ja mahdol-

lisesti pyydetyn vastauksen perusteella. Tarvittaessa voidaan myös selvittää todistelutallenteelta käräjäoikeudessa vastaanotetun todistelun sisältö.

Ehdotuksen mukaan kaikista käräjäoikeuden päätöksistä voi valittaa niin oikeus- kuin toiseikkakysymystenkin osalta hovioikeuteen, kuten nykyisinkin. Seulontamenettelyn yleiseen soveltamisalaan ei ehdoteta asiaryhmittäisiä tai asian vakavuuteen perustuvia poikkeuksia. Aiheettomia valituksia voi esiintyä kaikissa asiaryhmissä. Esimerkiksi vakavia rikoksia koskevissa syyteasioissa valitus voidaan tehdä pelkäämään täytäntöönpanon lykkäämisen tarkoituksessa. Ehdotuksen mukaan kaikki asianosaiset ovat yhdenvertaisessa asemassa. Heidän tosiasialliset oikeussuojatarpeensa ratkaisevat sen, käsitelläänkö valitusta hovioikeudessa täystutkintaisesti vai ei.

Jos hovioikeus yksimielisesti toteaa, että valitus selvästi ei voi johtaa tulokseen eikä erityisesti asianosaisten oikeusturva huomioon ottaen ole muutakaan perustetta jatkaa käsittelyä, valitusta ei oteta enempään tutkintaan. Päätös käsittelyn lopettamisesta voi koskea myös valituksen osaa.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan PeVL 35/2002 vp todennut, että ehdotettu sääntely täyttää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin kuuluvat sisällölliset vähimmäisvaatimukset. Perustuslakivaliokunta katsoo kuitenkin, että lainsäätäjään kohdistuvan perusoikeuden turvaamisvelvoitteen sisältämien täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimusten kannalta ehdotus on epäasianmukaisen väljä ja osin epämääräisesti muotoiltu. Lisäksi perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että seulonnan edellytysten sääntely näyttää jäävän ehdotuksessa ristiriitaiseksi, minkä vuoksi seulontaedellytysten sääntelyä on syytä täsmentää. Laista tulee käydä ilmi, millä objektiivisin perustein arvioitavissa olevilla edellytyksillä valitusta ei hovioikeudessa oteta enempään tutkintaan.

Edelleen perustuslakivaliokunnan lausunnossa todetaan, että ehdotettu säännös ei valiokunnan mielestä riittävästi ohjaa hovioikeuksien päätöksentekoa asioiden käsittelyn eriyttämises-

sä. Sen vuoksi sääntelyä tulee tältäkin osin täsmentää. Laissa on mainittava ainakin suullinen käsittely ja mahdollisesti muitakin sellaisia asianosaisten oikeusturvan kannalta olennaisia seikkoja, joiden perusteella valitus on esityksen tarkoitusta vastaavasti otettava täystutkintaisessa menettelyssä käsiteltäväksi.

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa esitetyn johdosta lakivaliokunta ehdottaa jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa seulontapykälän muotoilemista ehdotettua täsmällisemmin.

Käsittelyjärjestyksen eriyttämisen perusteet, ts. seulontamenettelyn edellytykset

Käsittelyjärjestyksen eriyttämisen perusteita on selvitetty hallituksen esityksessä HE 91/2002 vp (s. 25 ja 26). Vaikka seulontamenettelypykälää täsmennetään, hallituksen esityksessä esitetyt perusteet seulontamenettelyn käyttämiselle ovat asianmukaiset. Kokonaiskuvan saamiseksi valiokunta on *koonnut perusteiden pääkohdat* tähän.

Tärkein ohje on, että virheellisiä ratkaisuja ei saisi jäädä lainvoimaisiksi. Käsittely voidaan lopettaa vain, jos hovioikeus vakuuttuu siitä, että valitus ei osaksikaan johtaisi vaadittuun tulokseen ja että käräjäoikeuden ratkaisua ei myöskään viran puolesta huomioon otettavien seikkojen johdosta tarvitse korjata. Tarkastelun kohteena on ensi sijassa, ovatko käräjäoikeuden ratkaisu ja menettely voimassa olevan oikeuden kannalta hyväksyttäviä.

Silloin kun asiassa on valituskirjelmän mukaan kysymys suullisen todistelun uskottavuuden arvioimisesta, seulontamenettelyssä arvioidaan kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella se, onko käräjäoikeuden näytön arvioinnin oikeellisuutta syytä epäillä. Mikäli epäilyä ei ole, käräjäoikeuden näytön arviointiin voidaan luottaa ja jättää asia käräjäoikeuden ratkaisun varaan (ns. luottamusperiaate). Jos sen sijaan valittaja pystyy horjuttamaan luottamusta käräjäoikeuden näytön arviointiin tai jos siihen ei voida riittävällä varmuudella ottaa asiakirjojen perusteella kantaa, asia siirtyy täystutkintaan. Tällöin suullisen todistelun uskottavuutta koskevassa

asiassa on järjestettävä pääkäsittely, jossa tarpeellinen todistelu otetaan uudelleen vastaan.

Valituksen käsittelyä jatketaan, jos valituksen tuloksettomuus ei ole riidattoman selvää. Jos käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuteen ei voida ottaa riittävällä varmuudella kantaa ilman valituksen täystutkintaa, käsittelyä on jatkettava. Myös tarve ennakkopäätöksen saamiseen edellyttää käsittelyn jatkamista. Tällöinhän oikeustila ei ole riidattoman selvä, vaan hovioikeuden kannanottoa tarvitaan.

Vaikka hovioikeus vakuuttuu siitä, että valitus ei johda tulokseen, täystutkintaan on kuitenkin ryhdyttävä, jos asianosaisten oikeusturvaa sitä edellyttää. Tätä arvioidaan sen merkityksen kannalta, joka asialla on asianosaiselle. Tällä perusteella saatetaan jatkaa esimerkiksi törkeästä rikoksesta tuomitun rangaistuksen mittaamista koskevan valituksen käsittelyä.

Hovioikeudella ei milloinkaan ole velvollisuutta lopettaa käsittelyä, vaikka se olisi päätenyt siihen, että valitus on aiheeton eikä edellä tarkasteltuja oikeusturvasyistäkään johtuvia tarpeita täystutkintaiseen käsittelyyn ole. Esimerkkeinä hallituksen esityksessä mainitaan käräjäoikeuden ratkaisun perustelujen täydentämisen tai kehittämistarve ja alioikeuskäytännön mallintaminen uudessa asiaryhmässä.

Seulontaratkaisun perusteleminen

Hallituksen esityksen HE 91/2002 vp perusteluissa todetaan mm., että ratkaisussaan hovioikeuden on tarvittaessa yksilöitävä, mihin muuhun aineistoon kuin käräjäoikeuden ratkaisuun ja valitukseen hovioikeuden ratkaisu perustuu, ja muuten hovioikeuden ratkaisu voidaan kirjoittaa 24 luvun 16 §:n mukaisesti lyhyesti.

Perustelujen kirjoittamistapa on antanut aiheita niiden arvostelemiseen ja johtanut osittain myös väärinymmärryksiin. Muun muassa perustuslakivaliokunta huomauttaa lausunnossaan painokkaasti, että oikeus saada perusteltu päätös kuuluu perustuslain 21 §:n 2 momentissa nimenomaisesti mainittuihin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin. Seulontaratkaisut on siksi perusteltava, ja perustelujen tulee kaikissa ta-

pauksissa täyttää oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 16 §:ssä säädetyt vähimmäisvaatimukset.

Lakivaliokunta toteaa tarkoituksena olevan, että seulontaratkaisu perustellaan oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 16 §:n mukaisesti. Hallituksen esitystä laadittaessa oikeusministeriö ei kuitenkaan ole pitänyt asianmukaisena perusteluissa ehdottaa yksityiskohtaisia malleja ratkaisuksi, koska niiden kehittäminen kuuluu hovioikeuksille itselleen.

Lakivaliokunnan käsityksen mukaan, kun ratkaistaan vain se, onko asia otettava täystutkintaan vai ei, tutkinnan epäävää päätöstä ei pidä ryhtyä perustelemaan ikään kuin se olisi ratkaistu täystutkinnassa. Tällöin on luontevaa käyttää ratkaisun perusteluina laissa ilmaistuja epämielipiteitä lisätoteamuksin, että käräjäoikeuden ratkaisu jää voimaan.

Laillinen oikeudenkäyntiaineisto ja päätöksentekomenettely

Laillista oikeudenkäyntiaineistoa koskevat säännökset ovat nykyisin oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 10—12 §:n muodostamassa jaksossa "Oikeudenkäyntiaineisto ja hovioikeuden tutkimisvalta". Hallituksen esityksessä HE 91/2002 vp ehdotetaan luvun systematiikan parantamista siten, että tämä jakso täydennettynä seulontamenettelyn oikeudenkäyntiaineistoa koskevilla säännöksillä siirretään pääosin luvun alkuun. Päätöksentekomenettelyä koskevat säännökset sitä vastoin on sijoitettu luvun viimeiseen 29 §:ään seurauksin, ettei 26 luvussa ole selkeää säännöstä, josta ilmenisi, että hovioikeus tekee päätöksiä pääkäsittelyn lisäksi myös kirjallisissa menettelyssä.

Ehdotettua muutosta on valiokuntakäsittelyssä arvosteltu toteamuksin, että luvulle luotu uusi systematiikka ei vakuuta lainkäyttäjää laajoista perusteluista huolimatta. Heti luvun alussa törmätään vaikeaselkoiisiin laillista oikeudenkäyntiaineistoa koskeviin säännöksiin, vaikka vielä ei ole tehty selkoa, millaisessa menettelyssä nämä tulevat sovellettaviksi. Paljon luontevampaa olisi sijoittaa laillista oikeudenkäyntiaineistoa ja päätöksentekomenettelyä koskevat sään-

nökset asianomaisten menettelysäännösten yhteyteen, jolloin vaikeasti avautuvat säännökset olisivat ehdotettua ymmärrettävämpiä.

Valiokunta yhtyy tähän kritiikkiin ja esittää jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa oikeudenkäyntiaineistoa ja päätöksentekomenetelyä koskevien säännösten hajauttamista asianomaisten menettelysäännösten yhteyteen.

Valituskirjelmä

Valituskirjelmä on asian käsittelyn perusta hovioikeudessa. Hallituksen esityksen HE 83/2001 vp perusteluiden mukaan käytännössä valituskirjelmien sisällössä on usein erityisesti pääkäsittelypyyntöä ja sen perusteluja koskevia puutteita. Vaikka pyyntö pääkäsittelyn toimitamisesta on asian hovioikeuskäsittelyn kannalta keskeinen, se ei aina tule selvästi ilmi kirjelmästä. Valittajat eivät aina ilmoita riittävän yksilöidysti perusteita, joilla muutosta vaaditaan, eivätkä myöskään esitä, miltä osin käräjäoikeuden ratkaisun perustelut heidän mielestään ovat virheelliset.

Oikeudenkäymiskaaren säännösten mukaan valittajaa on kehotettava täydentämään valitusta puutteellisten perustelujen johdosta (OK 26:1). Tämä koskee myös pääkäsittelypyyntöä. Vaikka valittaja ei noudattaisi kehotusta, valitusta ei käytännössä ole jätetty tällä perusteella tutkimatta.

Myös vastauskirjelmissä on ollut samankaltaisia ongelmia kuin valituskirjelmissä pääkäsittelypyynnön ja sen perustelujen osalta.

Tilanteen kohentamiseksi hallituksen esityksessä HE 83/2001 vp ehdotetaan täsmennettäväksi valituskirjelmää koskevia säännöksiä. Hallituksen esityksessä HE 91/2002 vp palataan valituskirjelmää koskeviin säännöksiin.

Uusien säännösten myötä valituskirjelmän merkitys kasvaa entisestään, kun se luo pohjan seurantaratkaisun tekemiselle. Osa valiokunnassa kuulluista asiantuntijoista on esittänyt pessimistisiä käsityksiä tehostamispyrkimysten onnistumisesta.

Valiokunnan mielestä ainoa järkevä etene-

käyntiasiamiehet ja -avustajat yhteistoimin löytävät toimivan tavan valituskirjelmien muotoilulle. Jos sitten kuitenkin selvästi nähdään, ettei hovioikeudessa toistuvasti asioiva avustaja tai asiamies edes pyri järkevään ja asialliseen esitystapaan, hovioikeuden on käytettävä oikeudenkäymiskaaren säännöksiä, jotka mahdollistavat asian jättämisen tutkittavaksi ottamatta.

Tässä yhteydessä valiokunta kiinnittää huomiota asiantuntijakuulemisessa esitettyyn näemykseen siitä, että oikeutta ei pidä antaa enempää kuin sitä vaaditaan. Perusteluna on viitattu ihmisoikeussopimuksen periaatteisiin ja johtopäätöksenä on esitetty, että valittajan pitää voida luopua suullisesta pääkäsittelystä. Tällöin hovioikeus tekisi päätöksensä asiakirjojen ja taltiointien pohjalta. Valiokunta ei hyväksy tällaista kantaa, vaan katsoo, että välittömyysperiaate ja luottamuksensuoja ovat niin vahvoja periaatteita, ettei niitä voi sivuuttaa. Jos valittaja perustellusti kyseenalaistaa näytön uskottavuuden, hovioikeus ei voi ratkaista valitusta kirjallisessa menettelyssä vain sillä perusteella, että valittaja ei halua pääkäsittelyn järjestämistä.

Vastamuutoksenhaku

Hallituksen esityksessä HE 91/2002 vp ehdotetaan, että Suomessa otetaan käyttöön vastamuutoksenhaku. Sen arvioidaan hillitsevän valituksia, koska valittajan on otettava huomioon, että hovioikeus tällöin voi muuttaa käräjäoikeuden päätöstä myös hänen vahingokseen.

Valiokunnan kuulemat asiantuntijat ovat suhtautuneet vastamuutoksenhakuun myönteisesti kuitenkin niin, että käsitykset siitä, annetaanko syyttäjälle oikeus vastavalituksen tekemiseen, vaihtelevat suuresti. Osa asiantuntijoista katsoo, ettei syyttäjälle pidä myöntää valitusoikeutta, osa taas katsoo, että syyttäjän pitää käyttää vastamuutoksenhakuoikeutta ahkerasti.

Valiokunta hyväksyy hallituksen esityksessä omaksutun kannan, että vastamuutoksenhaku on kaikkien asianosaisten käytettävissä. Syyttäjä toimii virkavastuulla ja on sen perusteella velvollinen harkitsemaan, milloin rikosvastuun asianmukainen toteutuminen edellyttää, että

myös syyttäjä tekee valituksen, jotta hovioikeudella on mahdollisuus tarkastella rikosasiaa laajempänä kokonaisuutena.

Epäasianmukaisia vastavalituksia puolin ja toisin on omiaan ehkäisemään se, että myös vastavalitus on seulontamenettelyn piirissä. Perusteeton vastavalitus voi siis tulla seulotuksi pois samoilla edellytyksillä kuin valitus yleensä. Sitä on mahdollista, että vaikka varsinaisen valituksen käsittelyä jatketaan, vastavalituksen käsittely päättyy seulontamenettelyyn.

Vastavalitus voidaan kohdistaa eri syytekohdaksi kuin alkuperäinen valitus, jotta kysymyksessä olevia rikoksia voidaan arvioida kokonaisuutena. Tämä johtaa siihen, että lainvoimaisuustodistusta ei valitustilanteessa voida antaa ennen kuin vastavalituksenkin määräaika on päättynyt. Vastamuutoksenhaku ei kuitenkaan tuo olennaista muutosta nykykäytäntöön. Vastavalituksen tuoma aikalisä ei ole pitkä. Rangaistuksen täytäntöönpanoonkaan ei yleensä voida ryhtyä, jos yhdestäkin syytekohdasta on valitettu, kun yhteinen rangaistus saattaa muuttua.

Valiokuntakäsittelyssä on huomautettu vastavalitussäännösten epäselvästä kirjoitustavasta. Kun kysymyksessä on uusi oikeudellinen käsitteistö, on tärkeää, että säännöksistä saa oikean mielikuvan asiasta. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa vastavalitussäännösten lakitekniikan toimeenpäättämisen muuttamista.

Valmistelu hovioikeudessa

Voimassa olevat hovioikeudessa tapahtuvaa valmistelua koskevat säännökset on kirjoitettu varsin suppeiksi. Tämä lienee ainakin osasyynä siihen, että valmistelu hovioikeuksissa ei ole toteutunut laissa tarkoitetulla tavalla, vaan valmistelussa nähdään paljon korjaamisen varaa.

Kumpaankin hallituksen esitykseen sisältyy ehdotuksia, joilla pyritään valmistelun tehostamiseen. Valiokunnassa kuullut asiantuntijat ovat yleisesti pitäneet uusia säännöksiä hyvinä ja puoltaneet niiden hyväksymistä. Erityisesti on korostettu tuomarivetoiseen valmisteluun siirtymisen

tärkeyttä ja painotettu ns. valmistelusta vastaavan jäsenen roolin tärkeyttä.

Valmistelusta vastaava jäsen (HE 83/2001 vp)

Uuden säännöksen mukaan asialle määrätään heti sen saavuttua hovioikeuteen valmistelusta vastaava jäsen, jonka tehtävänä on huolehtia asian valmistelusta. Tarkoituksena on, että valmistelusta vastaava jäsen nimensä mukaisesti vastaa asian valmistelusta eli aktiivisesti suunnittelee ja johtaa valmistelua. Käytännössä konkreettiset valmistelutoimenpiteet kuuluvat yleensä suurelta osin esittelijälle, mutta valmistelusta vastaava jäsen voi myös valmistella asian ilman esittelijää. Sen sijaan sellainen järjestely, että valmistelu olisi yksinomaan esittelijän vastuulla, ei ole hyväksyttävä.

Valmistelusta vastaavan jäsenen aseman ja tehtävien korostamiseksi lakiin on valiokunnan mielestä syytä lisätä yleisluonteinen säännös valmistelusta vastaavan jäsenen tehtävistä.

Yhteenvedon käyttö hovioikeuden valmistelussa

Hallituksen esityksen HE 83/2001 vp perusteluissa on lyhyt viittaus oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 24 §:n säännökseen riita-asian valmistelusta tehtävästä yhteenvedosta. Siinä kerrotaan, että yhteenvedon käyttöä ehdotetaan lisättäväksi riitaprosessia koskevassa esityksessä (HE 32/2001 vp) ja että säännös koskisi myös hovioikeutta.

Hallituksen esityksessä HE 91/2002 vp on oikeudenkäyntiaineistoa koskeviin säännöksiin ehdotettu lisättäväksi maininta siitä, että pääkäsittelyssä ratkaistavassa asiassa otetaan huomioon myös se aineisto, johon vedotaan pääkäsittelyssä. Perusteluiden mukaan tällä on tarkoitettu viitata yhteenvedon lisääntyvään merkitykseen.

Nämä perustelut ja säännösehdotukset ovat herättäneet kummastusta, eivätkä ne ole avautuneet lukijoille. Asian selkeyttämiseksi valiokunta esittää seuraavan:

Kun asian valmistelussa hovioikeudessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä valmistelusta kärsijäoikeudessa säädetään, myös hovioikeudessa

toimitettavassa riita-asian valmistelussa on noudatettava 1.1.2003 voimaan tullutta oikeudenkäymiskaaren 5 luvun uutta 24 §:ää, joka koskee velvollisuutta laatia yleensä kirjallinen yhteen veto asianosaisten vaatimuksista, niiden perusteista ja tarvittaessa todisteista asian valmistelussa.

Uutta yhteenvetosääntelyä on selostettu hallituksen esityksessä HE 32/2001 vp. Lakivaliokunnan mietinnössä LaVM 12/2002 vp asiasta todetaan mm. seuraavaa:

Yhteenvedon laatiminen on omiaan edistämään oikeusvarmuutta, selkeyttämään prosessia ja järkevöittämään asian myöhempiä käsittelyä. Tuomari voi käyttää sitä tehokkaasti informatiivisen prosessijohdon välineenä, sillä asianosaiset saavat tätä kautta tiedon siitä, miten tuomari on asianosaisten esitykset ymmärtänyt ja onko vedottu aineisto tullut kokonaisuudessaan asianmukaisesti huomioiduksi.

Tarkoituksena on, että oikeudenkäyntimateriaalin siirtyminen tapahtuu yhteenvedon avulla. Kun tämä ei selkeästi ilmene lakitekstistä, valiokunta ehdottaa oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 2 §:n täydentämistä.¹

Yhteenvedon laatimisesta hovioikeuden valmistelussa valiokunta esittää seuraavan.

Hovioikeuskäsittelyn pohjana on aina kärjäoikeuden tuomio. Yhteenvedon laatiminen ei yleensä ole tarpeen hovioikeudessa silloin, kun asia ratkaistaan esittelystä. Yhteenvedon laatiminen ei ole tarpeen myöskään silloin, jos pääkäsittely voidaan toimittaa sen perusteella, mitä asianosaiset ovat valitus- ja vastauskirjelmässä sekä mahdollisessa kirjallisessa lausumassa todenneet. Tällöinhän varsinainen asiavalmistelu ei ole enää hovioikeudessa tarpeen.

Yhteen veto on hovioikeudessa laadittava lähinnä silloin, kun hovioikeudessa toimitetaan

varsinainen asiavalmistelu, ts. suullinen valmistelu, joka muistuttaa kärjäoikeudessa toimitettavaa valmistelua. Tähän saattaa antaa aihetta esimerkiksi hovioikeudessa huomioon otettava uusi oikeudenkäyntiaineisto tai pyrkimys rajoittaa pääkäsittelyssä vastaanotettavaa aineistoa tai yritys päästä asiassa sovintoon. Tällöin on yleensä tarpeen kirjata yhteen vetoon se, mihin asian valmistelussa hovioikeudessa on päädytty.

Silloin kun riita-asian valmistelusta on laadittu hovioikeudessa yhteen veto, sen merkitys on sama kuin kärjäoikeudessa. Oikeudenkäyntiaineisto kulkeutuu pääkäsittelyyn yhteenvedon avulla. Hovioikeus voi hyödyntää kirjallista yhteen vetoa muun muassa selostaessaan pääkäsittelyn alussa, mihin asian valmistelussa on päädytty (OK 26:24,1), ja asianosaiset saavat pääkäsittelyssä tukeutua yhteen vetoon tarkoituksenmukaisella tavalla (OK 6:3,3).

Lainuudistusten voimaantulo, toimeenpano ja seuranta

Kummankin hallituksen esityksen mukaan tarkoituksena on, että uudistukset tulevat voimaan mahdollisimman pian. Lakivaliokunta ei voi hyväksyä tätä. Uudistuksen toteuttaminen niin, että myös lain tavoitteet toteutuvat, ei käytännössä onnistu pelkillä lain säännöksillä. Toimeenpanoa varten on varattava riittävästi aikaa. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa, että uusi lainsäädäntö saatetaan voimaan 1 päivänä lokakuuta 2003.

Koulutus

Ennen lainsäädännön voimaantuloa on järjestettävä riittävän kattava koulutus, kuten kaikissa suuremmissa prosessiuudistuksissa vuoden 1993 alioikeusuudistuksesta lähtien on säännönmukaisesti tehty. Kaikki oikeudenkäynnin osapuolet — tuomarit, syyttäjät, asianajajat ja muut oikeudenkäyntiavustajat — on koulutettava. Valiokunta pitää erityisen tärkeänä, että asianajajat ja oikeudenkäyntiavustajat kutsutaan mahdollisimman lukuisasti mukaan niin kouluttajakoulutukseen kuin hovioikeuspiireissä järjestettäviin koulutustilaisuuksiin.

¹ Laki hyväksyttiin valiokunnan ehdottamalla tavalla täydennettynä.

Tuomioistuinten yhteistyö

Valiokunta kantaa erityistä huolta siitä, että kaikki hovioikeudet ryhtyvät soveltamaan seulontasäännöksiä samalla tavalla ja että jatkossakin huolehditaan oikeuskäytännön yhtenäisyydestä. Vain siten voidaan saavuttaa suuren yleisön luottamus. Valiokunnan käsityksen mukaan tämän onnistuminen edellyttää korkeimman oikeuden ja hovioikeuksien keskinäistä kiinteätä ja jatkuvaa yhteistyötä sekä yhteistyömuotojen kehittämistä.

Muita toimenpiteitä

Ennen lainsäädännön voimaantuloa on lisäksi huolehdittava siitä, että käräjäoikeuksissa on lain voimaantullessa riittävä valmius vastamuu-toksenhaun takia muuttuvien valitusosoitusten antamiseen ja että hovioikeudet pystyvät ajamaan rinnan vanhat jutut ja uuden järjestelmän mukaiset jutut.

Hovioikeuksien työtavat

Seulontamenettelyyn ja -säännöksiin perehdyttäessä hovioikeudet eivät saa unohtaa työtapojen uudistamista, josta on puhuttu ainakin viimeiset kymmenen vuotta. Vuonna 1993 hovioikeuslakia säädettäessä valiokunta kiinnitti huomiota työtapojen uudistamistarpeeseen ja piti sitä yhtenä perusteena silloin kiistellyn hovioikeuslain säätämiselle (LaVM 24/1993 vp — HE 139/1993 vp). Samassa yhteydessä eduskunta hyväksyi asiaa koskevan lausuman. Vuonna 1997 hovioikeusmenettelyuudistuksen yhteydessä lakivaliokunta totesi mietinnössään uudistuksen toteuttamisen edellyttävän myös, että viimeistään silloin hovioikeuksien työtapoja kehitetään ja uusitaan (PeVL 9/1997 vp — HE 33/1997 vp). Nyt lain muuttamista on vastustettu siksi, että hovioikeuksien työtapojen uudistaminen on nähty ensisijaiseksi ja riittäväksi toimenpiteeksi.

Ennen lakien voimaantuloa hovioikeuksien on siten välttämättä yhteistoimin saatava aikaiseksi työtapojensa muuttaminen nykyaikaiselle tasolle. Tätä varten on yhdessä etsittävä parhaat käytänteet ja kirjattava ne käsikirjaksi.

Seuranta

Hovioikeusmenettelyä on seurattu sen voimaantulosta lähtien. Seurantaan on luvattu tehdä uuden lainsäädännön vaatimat muutokset ja seurata uutena asiana seulontamenettelyn onnistumista. Valiokunnan käsityksen mukaan seurantaa on syytä tehostaa niin, että sen avulla saadaan varmaa tietoa menettelyuudistusten toimivuudesta. Ainakin jos hovioikeuksien resurssien lisääminen taikka hovioikeusmenettelyn peruspilareiden muuttaminen käy välttämättömäksi, tarvittavien lisäresurssien tai muutosehdotusten valmistelu on voitava perustaa luotettavien seurantatietojen varaan.

*Yksityiskohtaiset perustelut***1. Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta (HE 83/2001 vp ja HE 91/2002 vp)***2 luku. Päätösvaltaisuudesta*

8 § (HE 91/2002 vp). Pykälän 2 momentin 1 kohdassa on viittaus 26 luvun 2 a §:ään. Kun valiokunta jäljempänä ehdottaa tuon pykälän numeron muuttamista 2 §:ksi, myös viittaussäännöstä on muutettava.

16 luku. Oikeudenkäyntiväitteistä

3 § (HE 91/2002 vp). Pykälässä on säännöksiä siitä, miten käräjäoikeuden käsittelyratkaisuihin voidaan hakea muutosta. Säännökset toistavat osittain 25 luvun 1 §:ssä olevia säännöksiä. Kirjoitustavan ajanmukaistamiseksi säännökset on kirjoitettu ja ryhmitetty uudelleen. Samalla ehdotetaan kumottavaksi 1 momentin ns. liittymisoikeutta koskeva säännös siitä, että vastatessaan vastapuolen valitukseen asianosainen voi uudistaa alioikeuskäsittelyn aikana hylätyn oikeudenkäyntiväitteensä. Pykälän perusteluiden mukaan tällaiset tilanteet voitaisiin vastaisuudessa hoitaa vastavalituksen avulla.

Liittymisoikeuden kumoamista on pidetty arveluttavana taka-askeleena. Se johtaisi siihen, että voittaneenkin asianosaisen pitää nimenomaan valittaa asiasta, jotta hänen aikaisemmin esittämänsä oikeudenkäyntiväite voidaan tutkia.

Sen jälkeen hänen pitää vielä vastata vastapuolen valitukseen, vaikka tämä kaikki olisi hoidettavissa yhdellä kertaa vastineessa.

Valiokunta ehdottaa, että liittymisoikeutta koskeva säännös palautetaan pykälään ja liitetään sen 3 momenttiin.

22 luku. Käräjäoikeuden pöytäkirja ja todistelun taltiointi

9 § (HE 91/2002 vp). Äänitettyä lausumaa koskevaa pykälää ehdotetaan muutettavaksi niin, että se koskee todistelutallenteen saattamista kirjalliseen muotoon ja se on astetta velvoitavampi kuin voimassa oleva.

Pykälän perustelujen mukaan kirjallinen toisinto on laadittava, jos se edistää asian käsittelyä tuomioistuimessa. Tarkoitus on, että toisintoja laaditaan tuomioistuimissa jonkin verran useammin kuin nykyisin, mutta asianosaisella ei kuitenkaan ole ehdotonta oikeutta kirjalliseen toisintoon. Perusteluiden mukaan toisinnon laatimisesta päättää asiaa käsittelevä tuomioistuin. Lakitekstistä tämä ei kuitenkaan enää ilmene, toisin kuin nykyisin. Koska oikeudenkäynnissä on usein riidanalaista, mikä edistää käsittelyä, valiokunta ehdottaa pykälän täydentämistä siten, että siitä edelleen ilmenee ratkaisuvallan kuuluvan asiaa käsittelevälle tuomioistuimelle.

25 luku. Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen

10 a § (HE 91/2002 vp). Pykälän mukaan käräjäoikeus voi tarvittaessa määrätä, että asian käsittely keskeytetään, jos oikeudenkäynnin aikana tehdystä ratkaisusta valitetaan erikseen.

Valiokunta ehdottaa, että pykälän sanajärjestystä muutetaan säännöksen kieliasun yksinkertaistamiseksi.

Vastavalitussäännöstö: 11, 12 ja 12 a § (HE 91/2002 vp). Uusi vastamuutoksenhakumahdollisuus ehdotetaan lakiteknisesti toteutettavaksi määräaikäsäännöksenä siten, että

- 11 §:n 2 momenttiin tehtäisiin ehdotetusta vastavalitusoikeudesta johtuva muutos, jonka mukaan valitusosoituksessa on mai-

nittava varsinaisen valitusajan määräpäivän lisäksi myös vastavalituksen määräpäivä ja se, mitä kummankin valituksen perileajamisessa on noudatettava,

- 12 §:n 2 momenttiin sijoitettaisiin vastamuutoksenhaun mahdollistava säännös ja
- 12 §:n 1 ja 2 momentit siirrettäisiin uuteen 12 a §:ään, jonka 3 momenttiin otettaisiin vastavalituksen raukeamista koskevat säännökset.

Kun ehdotettu toteuttamistapa on johtanut epäselväksi arvioituun lopputulokseen, valiokunta on kirjoittanut ja ryhmittänyt vastavalitussäännökset uudelleen. Valiokunta ehdottaa, että 11 §:n kirjoittamistapaa muutetaan, 12 § säilytetään ennallaan ja 12 a § poistetaan lakiehdotuksesta. Ehdotetun sijaan vastavalitussäännöstö kirjoitetaan lakiin seuraavasti:

Uusi väliotsikko Vastavalitus. Edellä lausuttuun viitaten valiokunta ehdottaa, että vastavalitusta koskevat säännökset kootaan omaksi jaksokseen 14 §:n jälkeen sijoitettavan uuden väliotsikon "Vastavalitus" alle.

14 a § (Uusi). Valiokunta ehdottaa, että vastamuutoksenhaun mahdollistava säännös, ts. vastavalituksen perusmääritelmä ja vastavalituksen määräaika, siirretään 12 §:stä uuteen 14 a §:ään. Säännös on tarkoituksella muotoiltu yleisluonteiseksi niin, että määräaika vastavalitusta varten on kaksi viikkoa valittajalle asetetun määräajan päättymisen jälkeen. Tällöin on selvää, että jos käräjäoikeus hakemuksesta pidentää valittajan määräaikaa, myös vastavalituksen määräaika pitenee vastaavasti.

Vastavalitussäännöstö tuo uuden elementin myös niihin tilanteisiin, joissa korkein oikeus palauttaa valittajalle menetetyn määräajan. Valiokunnan käsityksen mukaan tällaisissa tilanteissa on tarkoituksenmukaista menetellä siten, että korkeimman oikeuden päätöksessä valittajalle asetetaan velvollisuus ilmoittaa vastapuolilleen palautetusta määräajasta uhalla, ettei vastavalituksen kahden viikon määräaika ala kulua.

14 b § (*Uusi*). Valiokunta ehdottaa, että hallituksen esityksessä 12 a §:n 3 momentiksi ehdotettu säännös vastavalituksen raukeamisesta siirretään ehdotettua yksinkertaisemmin kirjoitettuna uudeksi 14 b §:ksi.

14 c § (*Uusi*). Hallituksen esityksen lähtökohdiana on, että vastavalitus on muutoksenhakemus niin kuin varsinainen valituskin. Lain säännöksiä valituksesta ja sen käsittelystä sovelletaan siten myös vastavalitukseen, ellei vastavalituksesta erikseen toisin säädetä. Tämä ei kuitenkaan ilmene lakitekstistä. Valiokunta ehdottaa, että selkeyden vuoksi asiasta säädetään lakiin lisätävissä uudessa 14 c §:ssä.

Valituskirjelmän sisältö ja liitteet

15 § (*HE 91/2002 vp*). Pykälässä on yksityiskohtaiset säännökset valituksen sisältövaatimuksista. Pykälään ehdotetaan tehtäväksi useampia muutoksia, jotta hovioikeuden valmistelu tehostuisi ja käynnistyisi heti valituskirjelmän saavuttua. Tämän vuoksi mm. 1 momentin eri kohtien keskinäistä järjestystä ehdotetaan muutettavaksi.

Järjestyksen muuttamista koskevat perustelut eivät ole osoittautuneet vakuuttaviksi. Muutoksenhakukirjelmä rakentuu loogisimmin ja tukee parhaiten käsittelyä, kun siinä noudatetaan voimassa olevan säännöksen järjestystä. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa, että 1 momentin kohtien keskinäinen järjestys säilytetään ennallaan.

26 luku. Valitusasian käsittelystä hovioikeudessa

Oikeudenkäyntiaineisto ja hovioikeuden tutkimisvalta. Luvun säännökset ehdotetaan ryhmiteltäviksi uudelleen siten, että muutoksenhakumenettelyn tavoitetta ja oikeudenkäyntiaineistoa koskevat 10—12 §:n säännökset siirretään luvun alkuun uusiksi 1—1 c §:ksi, jolloin nykyinen 1 § siirtyy uuden jakson jälkeen 1 d §:ksi. Järjestyksen muuttaminen perustuu ajatukseen, että tällöin

- laista selvästi ilmenee hovioikeudessa käytävän oikeudenkäynnin luonne muutoksen-

hakumenettelynä, jonka tavoitteena on alioikeusratkaisun oikeellisuuden kontrollointi eikä alioikeusmenettelyn toistaminen sellaisenaan, ja

- kaikille asianosaisille ja tuomioistuimelle on selvää, minkä aineiston perusteella asia käsitellään ja ratkaistaan.

Ehdotettua uutta systematiikkaa ei ole kaikin osin pidetty onnistuneena, vaikka tavoitteisiin sinänsä ei ole ollut huomauttamista. Kun valiokunta on samaa mieltä, se ehdottaa, että luvun alkuun jätetään hovioikeuden tutkimisvaltaa koskevat säännökset 1 ja 1 c §. Sen sijaan oikeudenkäyntiaineistoa koskevat säännökset hajaletaan yhdessä 29 §:ään sisältyvien päätöksentekoa koskevien säännösten kanssa asianomaisten menettelyvaiheiden yhteyteen. Muutoksen johdosta myös väliotsikosta on poistettava oikeudenkäyntiaineistoon viittaavat sanat. Väliotsikoksi jää *Hovioikeuden tutkimisvalta*.

1 § (*HE 91/2002 vp*). Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun nykyinen 10 §, joka sääntelee sitä, mitä oikeudenkäynti hovioikeudessa koskee, esitetään siirrettäväksi luvun 1 §:ksi ja siihen esitetään liitettäväksi uusi toinen virke seuraavin sanamuodoin: "Tutkittavana on, onko ja miten käräjäoikeuden ratkaisua muutettava."

Pykälän tarkoituksena on korostaa sitä, että hovioikeuden tutkinnan kohteena on käräjäoikeuden ratkaisu ja että asioiden käsittely hovioikeudessa tämän mukaisesti on — prosessijohtotoimenpitein niin valmistelussa kuin pääkäsittelyssä — kohdennettava kysymyksiin, jotka on otettu esille valituksessa ja jotka edelleen ovat riittäviä. Hovioikeuskäsittely ei siten saa muodostua koko asiaa koskevaksi uudeksi oikeudenkäynniksi muutoin kuin jos siihen on todellista tarvetta.

1 a § (*HE 91/2002 vp*). Pykälään ehdotetaan otettaviksi säännökset hovioikeuden oikeudenkäyntiaineistosta. Nykyisin 12 §:ssä olevia säännöksiä ehdotetaan täydennettäväksi siten, että niistä ilmenee myös seulontamenettelyssä käytettävä oikeudenkäyntiaineisto.

Lopputuloksena on erittäin vaikeaselkoinen säännös, jossa tavoiteltu selkeys on jäänyt saavuttamatta. Valiokunta ehdottaa, että pykälä poistetaan tästä kohdin ja oikeudenkäyntiaineistoa koskevat säännökset hajautetaan luvun eri menettelyvaiheita koskeviin jaksoihin 2 a, 12 ja 24 b §:ksi.

1 b § (HE 91/2002 vp). Luvun nykyisen 12 §:n 3 momentin säännös aikaisemmin kertyneen oikeudenkäyntiaineiston huomioon ottamisesta ehdotetaan siirrettäväksi tähän pykälään.

Johdonmukaisena jatkona edellä 1 a §:n kohdalla selostetulle valiokunta ehdottaa, että myös tähän pykälään sisältyvät säännökset poistetaan tästä kohdin ja hajautetaan eri menettelyvaiheita koskeviin jaksoihin 12 ja 24 b §:ään.

1 a (1 c) § (HE 91/2002 vp). Pykälään ehdotetaan sijoitettavaksi nykyisin 11 §:ssä oleva hovioikeuden tutkimisvallan rajoja rikosasiassa koskeva säännös. Valiokunnan edellä ehdottamien poistojen vuoksi pykälästä tulee 1 a §.

Väliotsikko Käsittelyn aloitusvaihe. Nykyinen väliotsikko Valituksen täydentäminen ja tutkimatta jättäminen ehdotetaan muutettavaksi kattamaan koko käsittelyn aloitusvaihe. Otsikon alaiset säännökset olisivat luvun nykyistä 1 §:ää vastaava 1 d §, samaan jaksoon kuuluva 2 § sekä uusi 2 a §, johon ehdotetaan sisällytettäväksi säännökset valituksen käsittelyjärjestyksestä päättämisestä.

Yleisperusteluissa lausuttuun viitaten valiokunta katsoo, että käsittelyjärjestyksen eriyttämistä koskevat säännökset on poistettava tästä jaksosta ja ryhmiteltävä omaksi jaksokseen. Valiokunta ehdottaa, että jäljelle jäävien säännösten muodostaman jakson otsikko muutetaan nimeksi *Valmistelun aloittaminen*.

1 b (1 d) § (HE 91/2002 vp). Pykälä vastaa luvun voimassa olevaa 1 §:ää, jossa on säännökset saapuneen valituksen täydellisyyden tarkastamisesta, puutteellisen valituksen täydennyttämisestä ja käsittelyn pohjaksi kelpaamattoman valituksen tutkimatta jättämisestä.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi nykyisestä laista puuttuva säännös siitä, milloin valmistelu hovioikeudessa alkaa. Yleisperusteluihin viitaten valiokunta ehdottaa momentin täydentämistä niin, että asian valmistelusta vastaa hovioikeuden yksi jäsen (valmistelusta vastaava jäsen).

Lisäksi valiokunta ehdottaa, että nykyinen 2 §, jossa myös on säännös valituksen jättämisestä tutkittavaksi ottamatta, siirretään tämän pykälän 5 momentiksi. Säännöksessä olevaan viittaukseen on tehtävä lakitekkinen tarkistus.

Edellä tehtyjen poistojen johdosta pykälä muuttuu 1 d §:stä 1 b §:ksi.

Uusi väliotsikko Seulontamenettely. Yleisperusteluissa lausuttuun viitaten valiokunta ehdottaa, että lukuun lisätään uusi väliotsikko Seulontamenettely.

2 (2 a) § (HE 91/2002 vp). Valiokunta on edellisen pykälän kohdalla ehdottanut pykälässä nykyisin olevan säännöksen siirtämistä sen 5 momentiksi. Näin vapautuvalle paikalle 2 §:ään siirtyvät seulontamenettelyä koskevat säännökset.

Edellä yleisperusteluissa on todettu, että perustuslakivaliokunnan lausunnossa esitetyn arvostelun johdosta pykälää on välttämättä täsmennettävä. Lakivaliokunnan tavoitteena pykälän uudelleen muotoilussa on, että säännöksiin saadaan yksinkertaiset ja selkeät ratkaisukriteerit eikä niihin sisälly päällekkäisyyksiä. Tätä varten

- ratkaisukriteerit kootaan ehdotetun kahden momentin sijasta yhteen momenttiin,
- säännöksen harkinnanvaraisuutta rajoitetaan nostamalla hallituksen esityksen perusteluissa esiintyviä näkökohtia lakitekstiin,
- seulontapäätöksen kynnystä lakitekstisolla nostetaan ja
- harkinnan yleinen lähtökohta kirjoitetaan siten, että hovioikeuden tulee seulontapäätöstä tehdessään todeta tiettyjen seikkojen olevan selvästi olemassa, toisin kuin pohjaehdotuksessa, jonka mukaan hovioikeuden

tulisi todeta, että ei ole aihetta epäillä säännöksessä mainittujen seikkojen olevan olemassa.

Valiokunta ehdottaa pykälän 1 ja 2 momentin yhdistämistä ja kirjoittamista luettelomuotoon. Pykälän 1 momentin johdantokappaleessa todetaan ensin, että kysymyksessä on hovioikeuden päätös, jossa ratkaistaan, jatketaanko valituksen tutkimista. Sen jälkeen johdantokappale jatkuu tekstillä "Valituksen tutkimista ei jatketa, jos hovioikeus yksimielisesti toteaa olevan selvää, että". Sanalla "selvää" tarkoitetaan sitä, että jos ei voida varmistautua ratkaisun tai menettelyn oikeellisuudesta ilman laajempaa käsittelyä, tämä kriteeri ei täyty. Tarkoitus on, että sana "selvää" merkitsee korkeampaa kynnystä seulomiselle kuin mitä esityksen lakitekstiin on kirjoitettu.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan edellytyksenä on, että asiassa ei ole 15 §:n nojalla toimitettava pääkäsittelyä. Seulonta ei tule kyseen, jos valituskirjelmän ja muiden asiakirjojen perusteella päädytään siihen, että hovioikeudessa on otettava vastaan uutta suullista todistelua. Säännöksen taustalla on koko oikeudenkäyntimenettelysääntelymme perusajatus todistelun välittömyydestä.

Valiokunta korostaa, että uudistuksella ei ole ollut eikä ole tarkoitus puuttua siihen periaatteen, ettei suullisen todistelun uskottavuutta sinänsä voida arvioida uudelleen yksin kirjallisessa menettelyssä. Jos näytön uskottavuutta on valituskirjelmässä perustellusti horjutettu, on järjestettävä pääkäsittely. Uskottavuuden horjuttamiseen ei riitä, että valituksessa vain väitetään todistajan valehdelleen.

Viittauksella, joka kohdistuu vain 15 §:ään, tarkoitetaan tuomioistuimen virallisharkintaa siitä, voidaanko asia ratkaista myös ilman suullisen todistelun uskottavuusharkintaa. Pykälässä ei ole tarvetta viitata 14 §:ään, vaan valittajan oikeusturva tulee riittävällä tavalla huomioiduksi 15 §:n kautta.

Momentin 2 kohdan mukaan edellytyksenä on, että käräjäoikeuden ratkaisu tai siellä noudatettu menettely ei ole virheellinen. Kohta on

asiallisesti sama kuin vastaava säännös hallituksen esityksessä.

Momentin 3 kohdassa edellytetään, että asianosaisen oikeusturva asian laatu huomioon ottaen ei muustakaan syystä edellytä valituksen käsittelyn jatkamista. Asianosaisten oikeusturva saattaa edellyttää valituksen käsittelyn jatkamista esimerkiksi törkeän rikoksen rangaistuksen mittaamista koskevassa asiassa taikka tilanteessa, jossa samasta oikeuskysymyksestä on viireillä useampia oikeudenkäyntejä (esimerkiksi massasopimuksista) ja pidetään tärkeänä saada myös perustelujen osalta ylioikeuden ratkaisu.

Erityisesti momentin 1 ja 3 kohdassa on pyritty ottamaan huomioon perustuslakivaliokunnan lausunnossa esitetty. Samalla on haluttu välttää jyrkkien rajojen (esim. tuomitun vankeusajan tai euromäärän) asettamista. Asian laatu on otettava huomioon yleisemmin. Harkinnassa otetaan huomioon esimerkiksi rikoksen vakavuus, jolla voi olla merkitystä myös asianomistajan kannalta, ja intressin suuruus sekä vastaavat asian sisällölliseen laatuun viittaavat tekijät, esimerkiksi asian erityinen merkitys yksittäiselle asianosaiselle.

Pykälän 2 momentin alkuosaan lisätään säännös, jonka mukaan päätös siitä, että valituksen tutkimista ei jatketa, voidaan tehdä myös myöhemmin valmistelun aikana. Tällainen säännös on tarpeellinen etenkin kirjallisessa esittelyssä ratkaistavien asioiden järkevän käsittelyn kannalta. Pykälän 2 momentin loppuosa, jonka mukaan seulontapäätös voi koskea myös valituksen osaa, on asiallisesti sama kuin pohjaehdotuksessa, mutta sen kieliasua on pyritty selkeyttämään.

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa katsotaan, että lakivaliokunnan on aiheellista vielä harkita, tulisiko lakiin ottaa säännös vakavimpien, esimerkiksi käräjäoikeudessa tuomitun vankeusajan perusteella määräytyvien rikosasioiden rajaamisesta seulontamenettelyn ulkopuolelle. Lausunnon johdosta asiaa on vielä uudelleen selvitetty. Asiassa ei kuitenkaan ole ilmennyt aihetta hallituksen esityksen linjausten muuttamiseen. Myös vakavissa rikosasioissa tehdään perusteettomia valituksia, joissa ei ole aitoja oikeussuojatarpeita. Tällainen valittaja

saisi siten perusteetonta etua toisten valittajien kustannuksella, jos aiheetonkin valitus ilman muuta otettaisiin täystutkintaan ja siten viivytettäisiin asiallisten valitusten ratkaisua.

Yhteenvetona kaikesta edellä esitetystä valiokunta toteaa pitävänsä selvänä, että valituksen käsittelyä on jatkettava, kun

- lakia on sovellettu virheellisesti eikä lopputulos sen vuoksi ole oikea,
- asiassa on rikottu ihmisoikeussopimuksen tai perustuslain määräyksiä oikeudenmuokaisesta oikeudenkäynnistä,
- muutoin ei ole noudatettu lainmukaista menettelyä,
- asiassa on ratkaistavana kysymys, jolla on merkitystä muiden samanlaisten asioiden ratkaisemisessa,
- valituksessa on saatettu näytön arviointi kyseenalaiseksi siten, että on aiheutta epäillä käräjäoikeuden näyttöratkaisun oikeellisuutta, tai
- täystutkinta asiassa on muusta syystä tarpeen.

2 a § (Uusi). Valiokunta ehdottaa, että uuteen 2 a §:ään siirretään 1 a §:n 1 kohdan säännökset seulontamenettelyssä huomioon otettavasta oikeudenkäyntiaineistosta. Pykälän 2 momentiksi siirretään sanonnallisesti selkeytettynä 1 a §:n 2 momentin säännös siitä, että tarvittaessa voidaan selvittää myös tallenteiden sisältöä. Pykälän 3 momenttiin sijoitetaan 29 §:ään ehdotettu säännös siitä, että asia voidaan ratkaista seulontamenettelyssä ilman esittelyä. Pykälän 4 momentiksi lisätään hallituksen esityksen perusteissa esitetty, mutta lakitekstistä puuttuva informatiivinen säännös siitä, että jos valituksen tutkimista päätetään jatkaa, noudatetaan, mitä jäljempänä luvussa säädetään.

Seulontamenettelyssä huomioon otettavaa oikeudenkäyntiaineistoa koskevaa säännösehdo-
tusta on pidetty ongelmallisena siksi, että seulonnassa ja perinteisessä kirjallisessa menet-

telyssä käytettävän aineiston välillä näyttäisi ainakin lakitekstistä päätellen olevan eroja, vaikka sellaisia on käytännössä vaikeaa löytää.

Periaatteessa sekä seulontamenettelyssä että kirjallisessa menettelyssä käytetään oikeudenkäyntiaineistona hovioikeuteen kertynyttä kirjallista materiaalia. Valiokunnan mielestä on kuitenkin informatiivisempaa kirjoittaa säännökset eri tavoin, koska seulontavaiheessa oikeudenkäyntiaineiston tulisi olla mahdollisimman suppea. Tällöinhän tutkitaan vain seulontaedellytysten olemassaolo, eikä asiaa ole tarkoitus ryhtyä laajasti selvittelemään. Siksi tuolloin aineistona on yleensä vain valituskirjelmä ja käräjäoikeuden tuomio sekä poikkeustapauksissa myös vastapuolen vastaus. Käräjäoikeuden tuomion ja valituksen välityksellä asiassa esitetyt kirjalliset todisteet tulevat tarvittavilta osilta oikeudenkäyntiaineistoksi.

Kirjallinen vastaus

3 § (HE 83/2001 vp). Pykälän 2 momentissa on viittaus 2 a §:ään. Kun valiokunta on ehdottanut tuon pykälän numeron muuttamista 2 §:ksi, myös viittausta on muutettava.

Pykälän 3 momentissa on viittaus 1 d §:ään. Kun valiokunta on ehdottanut tuon pykälän numeron muuttamista 1 b §:ksi, myös tätä viittausta on tarkistettu.

4 § (HE 83/2001 vp). Pykälän 2 momentissa on viittaus 25 luvun 15 §:ään. Kun valiokunta on edellä palauttanut 15 §:n 1 momentin kohtien keskinäisen järjestyksen ennalleen, vastaava muutos on tehtävä myös 2 momenttiin.

7 § (HE 83/2001 vp). Pykälän 1 momentissa on luettelo hovioikeuden valmistelussa selvitetävistä seikoista.

Luettelossa ei mainita selvittettävänä seikkana sitä, toimitetaanko asiassa pääkäsitely. Pykälän perusteluiden mukaan tällainen kohta ei ole tarpeellinen, koska asiasta säädetään jo voimassa olevassa 9 §:n 1 momentissa. Valiokunta katsoo, että loogisen asiakokonaisuuden muodostamiseksi pääkäsitelyn toimittamista koskeva harkinta on mainittava 7 §:ssä ja sen seuraukse-

na 9 §:n 1 momentti kumottava tarpeettomana. Valiokunta ehdottaa, että pääkäsittelyn toimittamista koskeva harkinta lisätään pykälän 1 momenttiin uudeksi 5 kohdaksi.

Valiokunta ehdottaa lisäksi, että 1 momentin viimeisestä kohdasta poistetaan tarpeettomaksi havaittu sana "vielä".

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että hovioikeuden on asian valmistelussa suunniteltava asian käsittely ja käsittelyvaiheiden aikataulu. Säännöksen tavoitteena on tehdä hovioikeusprosessi läpinäkyvämmäksi ja asianosaisille läheisemmäksi. On tärkeää, että asianosaiseen otetaan yhteyttä, hän saa tietoa asiansa käsittelystä ja arvion sen aikataulusta. Samalla asianosainen saa tietoonsa henkilön, johon hän voi tarvittaessa ottaa yhteyttä. Ilmoitusvelvollisuus luo perustan tuomioistuimen ja asianosaisten yhteistyölle asian valmistelussa. Tavoitteena on samalla työtapojen kehittäminen hovioikeuksissa.

Valiokuntakuulemisissa ehdotusta on pidetty liian yksioikoisena, koska asian laatu vaikuttaa siihen, kuinka tarkkaan asian käsittely ja aikataulusuunnitelma on tarpeen tehdä.

Valiokunta toteaa, että 1.1.2003 voimaan tulleen oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 18 §:n 2 momentin mukaan oikeuden tulee ilmoittaa asianosaisille arvio asian tulevasta aikataulusta. Velvollisuus koskee myös hovioikeutta viittaus-säännösten kautta.

Puheena olevaan pykälään ehdotetun 2 momentin säännöksen ja 5 luvun 18 §:n 2 momentin keskinäinen suhde on epäselvä. Valiokunnan arvion mukaan 2 momentin tavoitteet saavutetaan 5 luvun 18 §:n avulla. Asian selkeyttämiseksi valiokunta ehdottaa, että 7 §:n 2 momentti poistetaan.

Pykälän 3 momentiksi ehdotetaan siirrettäväksi pykälän nykyinen pääsisältö siitä, että valmistelussa hovioikeudessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä valmistelusta käräjäoikeudessa säädetään.

Valiokunta on todennut, että 3 momenttiin sisältyvä säännös ei ole parhaassa mahdollisessa paikassa. Systemaattisesti säännös kuuluu valmistelusäännösten loppuun samalla tavalla kuin

esimerkiksi pääkäsittelyyn liittyvä vastaava säännös luvun 25 §:ssä. Valiokunta ehdottaa, että 3 momentti poistetaan tästä pykälästä ja siirretään valmistelusäännösten loppuun 11 §:ään.

9 § (*Uusi*). Pykälä sisältää kolme momenttia, joissa on yksityiskohtaisia säännöksiä valmistelussa selvitettävistä asioista.

Valiokunta on edellä 7 §:n kohdalla todennut, että pykälän 1 momentti tulee tarpeettomaksi, joten se on kumottava.

Lisäksi valiokunta ehdottaa, että 9 §:ään lisätään uusi momentti, jonka mukaan hovioikeuden tulee valvoa, ettei asiassa esitetä tarpeetonta todistelua. Säännös tehostaa 7 §:n 1 momentin säännöstä ja täydentää 17 luvun 7 §:n yleissäännöstä asiasta.

Valiokunta ehdottaa, että em. muutosten toteuttamiseksi 9 § avataan ja muutokset tehdään lakiteknisesti niin, että koko pykälä muutetaan. Tällöin pykälän 1 ja 2 momentti ovat samat kuin voimassa olevan pykälän 2 ja 3 momentti ja pykälän 3 momentti on uusi.

10 § (*Uusi*). Pykälään sisältyvät säännökset ehdotetaan siirrettäviksi luvun alkuun ja pykälä kumottavaksi. Valiokunta on edellä yleisperusteluissa todennut, että oikeudenkäyntiaineistoa ja päätöksentekoa koskevat säännökset sijoitetaan asianomaisten menettelysäännösten yhteyteen. Valiokunta katsoo, että 1 a §:n valmistelua koskevat säännökset sopivat 10 §:ksi ja ehdottaa tällaista muutosta.

11 § (*Uusi*). Pykälä ehdotetaan kumottavaksi. Valiokunta ehdottaa kuitenkin, että tähän pykälään sijoitetaan 7 §:stä poistettu 3 momentti, jossa on yleissäännös siitä, että hovioikeuden valmistelussa noudatetaan, mitä käräjäoikeudesta on säädetty.

Uusi väliotsikko Asian ratkaiseminen kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että luvun 1 a §:ään otetaan säännökset kirjallisessa menettelyssä ratkaistavissa asioissa huomioon otettavasta oikeudenkäyntiaineistosta. Omaksumansa yleislinjauksen mukaisesti valiokunta ehdottaa, että

säännökset sijoitetaan valmistelua ja pääkäsitelyä koskevien säännösten väliin. Tätä varten lakiin on lisättävä asianomainen väliotsikko.

12 § (Uusi). Pykälä ehdotetaan kumottavaksi. Edellä selostetun yleislinjauksensa mukaisesti valiokunta kuitenkin ehdottaa, että kumoamisen sijaan pykälässä säilytetään kirjallisessa menettelyssä ratkaistavissa asioissa käytettävää oikeudenkäyntiaineistoa koskevat 1 ja 3 momentin säännökset. Hallituksen esityksessä HE 91/2002 vp vastaavat säännösehdotukset ovat tämän luvun 1 a §:n 1 momentin 2 a kohdassa, 1 b §:ssä ja 29 §:ssä.

Pykälän 1 momentti säilytetään ennallaan. Momentti ei ole aiheuttanut tulkintaongelmia, joten sitä ei esityksen perusteluiden 1 a §:n 1 momentin 2 a kohdassa esitetystä huolimatta ole tarpeen muuttaa.

Pykälän 2 momenttiin sisältyy poikkeussäännös sen varalle, että valittajan vastapuoli ei halua aktiivisesti toimia hovioikeudessa, vaan pysyttelee passiivisena. Tällöin hovioikeudella on velvollisuus ottaa huomioon tämän osapuolen käräjäoikeudessa esittämä oikeudenkäyntiaineisto. Voimassa olevaan 3 momenttiin verrattuna momentista on poistettu pääkäsitelyä koskeva osuus.

Valiokunta ehdottaa, että selkeyden vuoksi pykälän 3 momentissa toistetaan säännös siitä, että tarvittaessa tallenteita saa tutkia.

20 ja 21 § (HE 91/2002 vp). Pykäliin sisältyy menettelysäännöksiä sen varalta, että valittaja on ilman laillista estettä poissa pääkäsitelystä. Euroopan ihmisoikeussopimuksen johdosta kumpaakin pykälää ehdotetaan täydennettäväksi sellaisten rikosasiainkäsitelyssä esiintyvien tilanteiden varalta, joissa oikeuteen henkilökohtaisesti vastaamaan kutsuttu valittaja on jäänyt pois istunnosta, mutta valittajan asiamies on saapunut paikalle.

Nykyisin valitus jätetään tällaisissa tilanteissa sillensä. Hallituksen esityksen tavoitteena on, että valitus hylättäisiin. Muutosta perustellaan sillä, että on parempi saada asiaan aineellinen kuin muodollinen ratkaisu.

Valiokunta toteaa, että hallituksen esityksessä esitetty ihmisoikeussopimuksen tulkinta ei ole kiistaton. Hallituksen esitys on rakennettu sen olettamuksen varaan, että asia voitaisiin sil lensä jättämisen sijasta samassa istunnossa hylätä, kun luovutaan poissaolevan vastaajan kuulemisesta taikka, jos asiassa on kysymys poissaolijan lausuman uskottavuudesta todisteena, kun todetaan, ettei poissaolevan vastaajan käräjäoikeudessa lausumaa voida luottamuksensuojan takia muuttaa. Valiokunnan arvion mukaan tilanne ei ratkea näin yksioikoisesti. Seulontamenettelyn käyttöönoton jälkeen suullisessa käsittelyssä tuskin voidaan luopua valmistelussa tarpeellisenä pidetystä henkilökohtaisesta kuulemisesta tinkimättä asianmukaisesta oikeudenkäynnistä. Jos valittajaa ei saada noudetuksi samaan istuntoon, joudutaan myös hovioikeuksissa valloiksiin pääkäsitelyiden lykkäämisiin. Toisaalta seulontamenettelyn käyttöönotto vähentänee sellaisia pääkäsitelyitä, joista valittaja jää aiheetta pois.

Valiokunta katsoo, että kun näiden muutosten tarve ei ole kiistaton ja niistä aiheutuu haittaa hovioikeuksien toiminnalle, muutoksia ei pidä toteuttaa. Siten valiokunta ehdottaa muutosehdotusten poistamista lakiehdotuksesta.

24 a § (HE 83/2001 vp). Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi käräjäoikeudessa todistelutarkoituksessa kuultujen henkilöiden kertomusten kuuntelemisesta käräjäoikeuden tallenteelta sekä heidän kuulemisestaan puhelimitse tai muun viestintävälineen avulla hovioikeuden pääkäsitelyssä. Pykälän 1 momentissa on säännös siitä, miten käräjäoikeudessa menetellään, jos käräjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua ei luvun 15 §:n 1 momentin mukaan ole joltakin osin otettava vastaan uudelleen.

Valiokunta ei pidä viittausta 15 §:n 1 momenttiin tarpeellisenä ja ehdottaa, että se poistetaan.

Pykälän 2 momentissa säädetään edellytyksistä, joiden vallitessa käräjäoikeudessa todistelutarkoituksessa kuultuja henkilöitä voidaan kuulla puhelimitse tai muun viestintävälineen

avulla hovioikeuden pääkäsittelyssä. Kuuleminen edellyttää mm. asianosaisten suostumusta.

Asianosaisten suostumuksen edellyttäminen antaa asianosaisille mahdollisuuden kieltää kevennetty kuulemismenettely ilman asiallista syytä. Tällaisten tilanteiden välttämiseksi valiokunta ehdottaa, että po. edellytys poistetaan ja säännöksessä edellytetään ainoastaan, että "hovioikeus pitää kuulemista soveliaana". Hovioikeuden on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota asianosaisten suhtautumiseen asiaan, kun se harmitsee kevennetyn kuulemisen käyttämistä.

24 b § (Uusi). Valiokunta ehdottaa, että 1 a §:n 1 momentin 2 b kohdasta ja 29 §:n pääkäsittelyä koskevasta säännöksestä muodostetaan uusi pykälä, jossa säädetään pääkäsittelyn oikeudenkäyntiaineistosta ja siinä noudatettavasta menettelystä.

Pykälän 1 momentti sisältää pääsäännön, jonka mukaan pääkäsittelyssä ratkaistavissa asioissa oikeudenkäyntiaineistoa on pääkäsittelytilaisuudessa esitetty aineisto. Momentti vastaa hallituksen esityksen 1 a §:n 1 momentin 2 b kohtaa kuitenkin niin muutettuna, ettei siihen ole otettu sanoja "tai johon vedotaan [pääkäsittelyssä]".

Pykälän perustelujen mukaan vetoamista koskeva säännös on tarpeen, jotta tuomioistuimen asian alkuesittelyssä esittämä aineisto tulee huomioon otettavaksi oikeudenkäyntiaineistoksi. Useat valiokunnan kuulemat asiantuntijat ovat arvioineet, ettei näin yleisluonteinen säännös ole asianmukainen, koska se yhdessä perustelujen kanssa näyttäisi mahdollistavan kirjallisen aineiston rajattoman huomioon ottamisen.

Kuten edellä yleisperusteluissa on todettu, tarkoituksena on, että hovioikeudessa toimitaan valmistelussa esitetyn aineiston osalta samoin kuin kärjäoikeudessa: Valmistelussa esitetty aineisto siirtyy pääkäsittelyyn yhteenvedon avulla. Kärjäoikeutta koskevissa säännöksissä ei tässä yhteydessä käytetä monimerkityksellistä vetoaminen-sanaa. Sen vuoksi tätä ilmaisua ei valiokunnan mielestä ole syytä käyttää myöskään hovioikeussäännöksissä.

Pykälän 2 momenttiin siirretään nykyisessä 12 §:n 3 momentissa oleva säännös siitä, että ho-

vioikeuden on otettava huomioon poissaolevan valittajan vastapuolen kärjäoikeudessa esittämä oikeudenkäyntiaineisto. Valiokunta ei ehdota säännöksen ulottamista koskemaan kaikkia niitä asianosaisen, todistajan tai muun kuultavan poissaolotilanteita, joissa pääkäsittely kuitenkin voidaan toimittaa ja asia ratkaista, kuten hallituksen esityksen vastaavassa säännöksessä 1 b §:ssä on tehty. Kun otetaan huomioon ne erilaiset tilanteet, joissa säännöstä voidaan joutua käytännössä soveltamaan, laajennusehdotusta ei ole riittävän huolellisesti pohdittu. Näiltä osin valiokunta viittaa 24 a §:n yleissäännökseen siitä, miten toimitaan, jos kärjäoikeudessa vastaanotettua todistelua ei ole otettava vastaan uudelleen hovioikeuden pääkäsittelyssä.

Pykälän 3 momenttiin sisällytetään tässäkin kohdin tarpeellinen säännös siitä, että hovioikeus voi tarvittaessa selvittää todisteiden sisältöä tallenteelta.

28 § (HE 83/2001 vp). Pykälään ehdotetaan lisättäväksi puhelintiedoksiantoa koskevat säännökset. Valiokunta ehdottaa pykälän 2 ja 3 momentin kieliasun parantamista.

29 § (HE 91/2002 vp). Pykälään on koottu säännökset siitä, milloin asia ratkaistaan esittelystä ja milloin ilman esittelyä.

Valiokuntakäsittelyssä on kiinnitetty huomiota pykälän epätarkoituksenmukaiseen sijaintipaikkaan. Valiokunta on edellä todennut, että pykälän säännökset sijoittuvat luontevimmin hajautettuina kuhunkin menettelyvaiheeseen sijoitettuun oikeudenkäyntiaineistoa koskevaan pykälään. Valiokunta ehdottaa pykälän poistamista lakiehdotuksesta. Samalla myös sen edelle ehdotettu uusi väliotsikko poistuu.

Voimaantulosäännös. Kummankin esityksen mukaan laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu. Lisäksi hallituksen esityksessä HE 91/2002 vp ehdotetaan, että uutta lakia sovelletaan asioissa, joissa muutoksenhaun kohteena oleva alioikeuden ratkaisu julistetaan tai annetaan lain voimaan tultua. Hallituksen esityksessä HE 83/2001 vp puolestaan ehdo-

tetaan, että säännöksiä sovelletaan heti niiden voimaantulosta kaikkiin hovioikeuksissa käsiteltäviin asioihin, myös jo hovioikeuksissa viireillä oleviin asioihin.

Soveltamissäännökset on yhteensovitettu valiokunnassa. Sen tuloksena voimaantulosäännöksen 2 momentti alkaa hallituksen esityksen HE 91/2002 vp 2 momentilla ja sen perään on liitetty hallituksen esityksen HE 83/2001 vp johdosta säännös, jonka mukaan lain 2 luvun 8 §:n 2 momenttia, sen 1 kohtaa lukuun ottamatta, ja 3 momenttia sekä 26 luvun 24 a §:ää ja 28 §:n 2 ja 3 momenttia sovelletaan myös asioissa, joissa käräjäoikeuden ratkaisu on julistettu tai annettu ennen lain voimaantuloa.

Valiokunta viittaa edellä yleisperusteluissa esittämäänsä kantaan siitä, että lakeja ei voida saattaa voimaan ennen kuin niiden soveltamiseen on riittävä valmius, ja ehdottaa, että laki tulee voimaan lokakuun 1 päivänä 2003.

Johtolause. Kun kaksi hallituksen esitystä yhdistetään, on johtolause rakennettava uudelleen. Johtolause on tehty niin, että pohjaksi on otettu hallituksen esityksen HE 91/2002 vp johtolause ja sen sisään on pujoteltu hallituksen esityksen HE 83/2001 vp lakiehdotukseen sisältyvästä johtolauseesta tarvittavat tiedot, jotka on merkitty kursivilla. Lisäksi on tehty valiokunnan ehdottamista muutoksista johtuvat tarkistukset.

2. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 4 §:n ja 8 luvun 13 §:n muuttamisesta (HE 83/2001 vp)

Voimaantulosäännös. Yhdenmukaisesti 1. lakiehdotuksen kanssa valiokunta ehdottaa, että laki tulee voimaan 1 päivänä lokakuuta 2003.

3. Laki hovioikeuslain 9 §:n muuttamisesta (HE 83/2001 vp)

9 §. Hovioikeuden kokoonpano eräissä asioissa. Pykälään sisältyy säännökset hovioikeuden ns. kevennetystä istunnosta. Paitsi muuta, pykälästä ehdotetaan poistettaviksi kevennettyyn kokoonpanoon kuuluvaa esittelijää koskevat erityiset

kelpoisuusehdot. Tämän vastapainona ehdotetaan säädettäväksi, että tällaiseen kokoonpanoon ei saa kuulua kahdeksi kuukaudeksi tai sitä lyhyemmäksi ajaksi nimitettyä tuomaria. Voimassa olevan lain mukaan sen sijaan yksi kokoonpanoon kuuluvista jäsenistä voi olla tällainen kahdeksi kuukaudeksi tai sitä lyhyemmäksi määräajaksi nimitetty tuomari.

Pykälän perusteluiden mukaan kevennetyn kokoonpanon esittelijältä ei ole johdonmukaista vaatia nykyisin edellytettävää tuomioistuinkokemusta, koska uudessa tuomareiden nimittämislaisissa (205/2000) tuomareiltakaan ei enää vaadita tällaista kokemusta. Valiokunta suhtautuu perusteluun varsin kriittisesti. Ensinnäkin, esittelijältä ja tuomarilta vaaditun kokemuksen vertailussa on unohdettu se, että esittelijällä ei välttämättä ole juuri lainkaan ammatillista työkokemusta, mutta tuomarilla sen sijaan on takanaan pitkäaikainen lakimiesura ja hyvä kokemus joltakin oikeudenalalta. Toiseksi, kevennetyn kokoonpanon käyttöönoton taustalla on hovioikeuksien vinoutunut virkarakenne. Nykyisessä hovioikeusmenettelyssä tarvitaan suhteellisesti enemmän tuomareita kuin aikaisemmassa lähes yksinomaan kirjallisessa menettelyssä. Esittelijöiden lukumäärä on alkuaan mitoitettu kirjallisen menettelyn mukaan. Kun virkarakenteen korjaaminen vie aikaa, on katsottu tarkoituksenmukaiseksi uskoa kokeneimmille esittelijöille tuomiovaltaa. Koskaan ei ole ollut ajatuksena, että kaikki esittelijät toimisivat kevennetyssä kokoonpanossa. Kolmanneksi, seulontamenettelyn käyttöönoton takia kokoonpanoa on nyt tarkasteltava uudelleen, jotta seulontamenettelyn oikeusvarmuus voidaan taata. On otettava huomioon, että kevennetty kokoonpano on toimivaltainen niissä asioissa, joissa se voi ratkaista valituksen täystutkinnassakin. Seulontamenettelyn käyttöönotto perustuu mm. siihen, että kokeneet tuomarit osaavat erottaa kevyin perustein tehdyn valituksen perustellusta valituksesta.

Edellä sanotun perusteella valiokunta ei hyväksy ehdotusta esittelijöiden kelpoisuusvaatimuksen poistamisesta. Valiokunta ehdottaa, että voimassa olevat vaatimukset sijoitetaan pykälän

muiden muutosten vuoksi *4 momenttiin*, johon kootaan esittelijajäsentä koskevat säännökset.

Seulontamenettelyn käyttöönoton vuoksi valiokunta pitää perusteltuna ehdotusta määräaikaisen jäsenen erityisedellytyksen kiristämisestä niin, että kokoonpanoon ei saa kuulua kahdeksi kuukaudeksi tai sitä lyhyemmäksi ajaksi nimettyä tuomaria. Valiokunta ehdottaa kuitenkin säännöksen täydentämistä niin, että vaihtoehtoisena kriteerinä on henkilön kokemus tehtävässä. Tämä on tarpeen siksi, että määräaikaiselle tuomarille annettavan määräyksen pituus voi riippua sattumanvaraisista seikoista, esimerkiksi siitä, kuinka pitkäksi ajaksi vakinaisen jäsenen sairaustodistus on kirjoitettu. Yhdeksi kuukaudeksi määrätyllä tuomarilla voi olla vuoden pituinen kokemus tehtävästä. Valiokunta ehdottaa, että määräaikaista jäsentä koskevat edellytykset sijoitetaan pykälän *3 momenttiin*.

Voimaantulosäännös. Valiokunta ehdottaa, että laki tulee voimaan 1 päivänä lokakuuta 2003.

Johtolause. Johtolauseessa ei ole voitu ottaa huomioon hovioikeuslain 9 §:ään lailla 975/2001 tehtyjä ns. euromuutoksia. Valiokunta on täydentänyt johtolauseetta tätä lainmuutosta koskevalla maininnalla.

1.

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan oikeudenkäymiskaaren (*poist.*) 26 luvun 10 §:n edellä oleva väliotsikko ja 14 §:n 4 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 165/1998,

muutetaan 2 luvun 8 §:n 2 ja 3 momentti, 16 luvun 3 §, 22 luvun otsikko ja 9 §, 25 luvun 11 §:n 2 momentti, (*poist.*) 13 ja 15 § ja 16 §:n 1 momentti sekä 26 luvun 1 § ja sen edellä oleva väliotsikko, 2—4, 7 ja 9—12 §, 20 §:n 1 momentti sekä 21 ja 28 §,

sellaisina kuin ne ovat, 2 luvun 8 §:n 2 ja 3 momentti, 25 luvun 11 §:n 2 momentti, (*poist.*) 13 ja 15 § sekä 16 §:n 1 momentti, 26 luvun 1 § ja sen edellä oleva väliotsikko, 2—4, 7 ja 9—12 §, 20 §:n 1 momentti ja 21 ja 28 § mainitussa laissa 165/1998, 16 luvun 3 § laissa 362/1960 sekä 22 luvun otsikko ja 9 § laissa 1064/1991, sekä

4. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 6 luvun 14 §:n 2 momentin kumoamisesta (HE 83/2001 vp)

Hallituksen esityksen antamisen jälkeen eduskunta on hyväksynyt sakon täytäntöönpanon uudistamista koskevan lainsäädännön (HE 218/2002 vp — LaVM 9/2002 vp). Sen perusteella lailla 672/2002 on kumottu rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 6 luku sen 14 §:n 2 momenttia lukuun ottamatta. Tämän johdosta lakiehdotuksen 1 §:ään, johtolauseeseen ja lain nimikkeeseen on tehtävä lakitekniisiä muutoksia, joilla ei kuitenkaan ole vaikutusta lakiehdotuksen sisältöön.

Lain voimaantuloajankohdaksi valiokunta ehdottaa lokakuun 1 päivää 2003.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta kunioittavasti ehdottaa,

että HE:een 83/2001 vp sisältyvän 1. lakiehdotuksen ja HE:een 91/2002 vp sisältyvän lakiehdotuksen pohjalta hyväksytään 1. lakiehdotus ja

että HE:een 83/2001 vp sisältyvät 2.—4. lakiehdotus hyväksytään muutettuina seuraavasti:

lisätään 25 lukuun uusi 10 a §, uusi 14 a—14 c § ja niiden edelle uusi väliotsikko sekä 26 lukuun uusi 1 a §, uusi 1 b § ja sen edelle uusi väliotsikko, 2 §:n edelle uusi väliotsikko, uusi 2 a §, 12 §:n edelle uusi väliotsikko sekä 13 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 165/1998, uusi 3 momentti ja lukuun uusi 24 a ja 24 b § seuraavasti:

2 luku

Päätösvaltaisuudesta

8 § (HE 91/2002 vp ja HE 83/2001 vp)

Yksi jäsen voi kuitenkin:
1) päättää 26 luvun 2 §:n mukaisessa menettelyssä, että valituksen käsittely jatkuu;
(2—12 kohta kuten HE 91/2002 vp)
(3 mom. kuten HE 83/2001 vp)

16 luku

Oikeudenkäyntiväitteistä

3 § (HE 91/2002 vp)

Ratkaisuun, jolla asia oikeudenkäyntiväitteen johdosta jätetään tutkimatta, haetaan muutosta 25 luvun 1 §:n 2 momentin mukaisesti *valittamalla*.

(2 mom. kuten HE)

Oikeudenkäyntiväitteen hylkäävään ratkaisuun haetaan muutosta samassa yhteydessä kuin käräjäoikeuden tuomioon tai lopulliseen päätökseen, jollei tuomioistuin määrää, että muutosta haetaan erikseen. *Jos asianosainen on hakenut muutosta oikeuden lopulliseen päätökseen, saa vastapuoli muutoksenhakemukseen antamassaan vastauksessa myös hakea muutosta päätökseen, jolla hänen tekemänsä oikeudenkäyntiväite on hylätty.*

22 luku

Käräjäoikeuden pöytäkirja ja todistelun talliointi

9 § (HE 91/2002 vp)

Asiaa käsittelevässä tuomioistuimessa todistelutallenne on tarpeellisilta osin saatettava kirjalliseen muotoon (*kirjallinen toisinto*), jos tuo-

mioistuin katsoo sen edistävän asian käsittelyä. Tallenteesta voidaan valmistaa jäljennös taikka se voidaan saattaa kirjalliseen muotoon myös, jos asianosainen tai joku muu sitä pyytää.

25 luku

Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen

10 a § (HE 91/2002 vp)

Kun tyytymättömyyden ilmoitus *oikeudenkäynnin aikana tehdystä ratkaisusta* on hyväksytty, käräjäoikeus voi tarvittaessa määrätä, että asian käsittelyä jatketaan vasta sen jälkeen, kun valitus (*poist.*) on ratkaistu.

Valitusosoitus

11 § (HE 91/2002 vp)

Valitusosoituksessa on mainittava muutoksenhakutuomioistuin sekä *valitusajan päättymispäivä*. Siinä on selostettava säännökset valituksen (*poist.*) perilleajamisesta sekä *valituskirjelmän* sisällöstä ja liitteistä. *Lisäksi valitusosoitukseen on sisällytettävä vastaavat tiedot vastavalituksesta sen mukaan kuin 14 a—14 c §:ssä säädetään.*

12 ja 12 a § (HE 91/2002 vp)
(*Poist.*)

13 §
(Kuten HE 91/2002 vp)

Vastavalitus

14 a § (*Uusi*)

Valittajan vastapuoli voi tyytymättömyyttä ilmoittamatta valittaa osaltaan käräjäoikeuden tuomiosta (vastavalitus).

Määräaika vastavalitusta varten on kaksi viikkoa valittajalle asetetun valitusmääräajan päättymisestä.

14 b § (Uusi)

Vastavalitus raukeaa, jos valitus peruutetaan, raukeaa tai jätetään tutkimatta taikka sitä ei oteta enempään tutkintaan. Vastavalitus ei kuitenkaan raukea, jos valitus peruutetaan vasta pääkäsittelyssä.

14 c § (Uusi)

Muutoin vastavalituksen osalta noudatetaan, mitä valituksesta säädetään.

Valituskirjelmän sisältö ja liitteet

15 § (HE 91/2002 vp)

Valituskirjelmässä, joka osoitetaan asianomaiselle hovioikeudelle, on mainittava:

- 1) käräjäoikeuden ratkaisu, johon muutosta haetaan;
 - 2) miltä kohdin käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta;
(3 kohta *poist.*)
 - 3) mitä muutoksia käräjäoikeuden ratkaisuun vaaditaan tehtäviksi;
 - 4) perusteet, joilla muutosta vaaditaan, ja mitä osin käräjäoikeuden ratkaisun perustelut valittajan mielestä ovat virheelliset; (*poist.*)
 - 5) todisteet, joihin halutaan nojautua, ja mitä kullakin todisteella halutaan näyttää toteen; sekä
 - 6) mahdollinen pyyntö pääkäsittelyn toimittamisesta hovioikeudessa.
- (2 ja 3 mom. kuten HE)

*16 § (HE 83/2001 vp)
(Kuten HE)*

26 luku

Valitusasian käsittelystä hovioikeudessa

Hovioikeuden tutkimisvalta

*1 § (HE 91/2002 vp)
(Kuten HE)*

*1 a ja 1 b § (HE 91/2002 vp)
(Poist.)*

*1 a (1 c) § (HE 91/2002 vp)
(Kuten HE)*

Valmistelun aloittaminen

1 b (1 d) § (HE 91/2002 vp)

Asian valmistelu hovioikeudessa alkaa, kun käräjäoikeudesta lähetetty valituskirjelmä saapuu hovioikeuteen. Asian valmistelusta hovioikeudessa vastaa yksi jäsen (***valmistelusta vastaava jäsen***).

(2—4 mom. kuten HE)

Hovioikeuden on heti jätettävä valitus tutkimatta, jos sen tutkimiselle on muu kuin 2—4 momentissa tarkoitettu este. (Uusi 5 mom.)

*2 § (HE 91/2002 vp)
(Poist.)*

Seulontamenettely

2 (2 a) § (HE 91/2002 vp)

Hovioikeus päättää ensin, otetaanko valitus enempään tutkintaan (***seulontamenettely***). Valituksen tutkimista ei jatketa, jos hovioikeus yksimielisesti toteaa olevan selvää, että:

- 1) asiassa ei ole 15 §:n nojalla toimitettava pääkäsittelyä;
 - 2) käräjäoikeuden ratkaisu tai siellä noudatettu menettely ei ole virheellinen; eikä
 - 3) asianosaisen oikeusturva asian laatu huomioon ottaen muustakaan syystä edellytä valituksen käsittelyn jatkamista.
- (2 mom. *poist.*)

Päätös siitä, että valituksen tutkimista ei jatketa, voidaan tehdä myös myöhemmin valmistelun aikana ja se voi koskea myös valituksen osaa (poist.).

2 a § (Uusi)

Seulontamenettelyssä oikeudenkäyntiaineistona otetaan huomioon valitus ja käräjäoikeuden ratkaisu sekä mahdollisesti pyydetty vastaus.

Tarvittaessa todistelutallenteelta on otettava selko käräjäoikeudessa vastaanotetun todistelun sisällöstä.

Seulontamenettelyssä asia voidaan ratkaista ilman esittelyä.

Jos valituksen tutkimista päätetään jatkaa, noudatetaan, mitä jäljempänä tässä luvussa säädetään.

Kirjallinen vastaus

3 § (HE 91/2002 vp)

(1 mom. kuten HE)

Tarvittaessa vastaus voidaan pyytää ennen kuin valitus on käsitelty 2 §:n mukaisesti.

Vastausta ei pyydetä asiassa, jossa valitus 1 b §:n nojalla jätetään tutkimatta.

4 § (HE 83/2001 vp)

(1 mom. kuten HE)

Vastaukseen ja sen antajaan sovelletaan lisäksi, mitä 25 luvun 15 §:n 1 momentin 4—6 kohdassa sekä 2 ja 3 momentissa sekä 16 ja 17 §:ssä valituksesta ja valittajasta säädetään.

7 § (HE 83/2001 vp)

Hovioikeuden on valmistelussa asian laadun mukaan selvitettävä:

1) miltä kohdin käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta;

2) mitä vaatimuksia hovioikeudessa esitetään ja mihin perusteisiin vaatimusten tueksi vedotaan;

3) mistä asianosaiset ovat hovioikeudessa erimielisiä;

4) mitä todisteita hovioikeudessa esitetään ja mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen; (poist.)

5) onko hovioikeudessa toimitettava pääkäsittely; (uusi 5 kohta) sekä

6) onko riita-asiassa (poist.) edellytyksiä sovinnolle.

(2 ja 3 mom. poist.)

9 § (Uusi)

Hovioikeus päättää valmistelussa lisäksi asiantuntijan lausunnon hankkimisesta, kirjallisen todisteen esittämisestä, katselmuksen toimittamisesta ja muuhun valmistavaan toimenpiteeseen ryhtymisestä, jos sellainen on tarpeen sen turvaamiseksi, että todisteet ovat yhdellä kertaa saatavilla pääkäsittelyssä.

Valmistelussa hovioikeus päättää myös, onko asianosaisia kuultava henkilökohtaisesti, sekä keitä todistajia, asiantuntijoita ja muita todistelutarkoituksessa kuultavia henkilöitä kuullaan pääkäsittelyssä.

Hovioikeuden tulee valvoa, ettei asiaan sekoiteta mitään siihen kuulumatonta ja ettei asiassa esitetä tarpeetonta todistelua.

10 § (Uusi)

Hovioikeus voi päättää asian valmisteluun liittyvistä toimenpiteistä ilman esittelyä. Samoin menetellään, kun hovioikeus päättää toimenpiteistä, jotka 2 luvun 8 §:n 2 ja 3 momentin mukaan kuuluvat yhden jäsenen toimivaltaan. Valmistelusta vastaava jäsen päättää menettelytavasta.

11 § (Uusi)

Asian valmistelussa hovioikeudessa noudatetaan muutoin soveltuvin osin, mitä valmistelusta käräjäoikeudessa säädetään.

Asian ratkaiseminen kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella

12 § (Uusi)

Asia ratkaistaan esittelystä kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella, jollei siinä 13—16 §:n nojalla toimiteta pääkäsittelyä.

Jos asia ratkaistaan kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella eikä valittajan vastapuoli ole käyttänyt hovioikeudessa puhevaltaa (poist.), asiaa ratkaistaessa otetaan kuitenkin huomioon hänen asiassa aikaisemmin esittämässä oikeudenkäyntiaineisto.

Tarvittaessa todistelutallenteelta on otettava selko käräjäoikeudessa vastaanotetun todistelun sisällöstä.

Pääkäsittely

13 § (HE 83/2001 vp)
(Kuten HE)

20 § (HE 91/2002 vp)

Jos valittaja on jäänyt pois pääkäsittelystä, valitus jätetään pääkäsittelyn kohteena olevalta osalta sillensä. (*Poist.*)

— — — — —

21 § (HE 91/2002 vp)

Jos asianosainen, todistaja tai muu kuultava ei sakon uhasta huolimatta saavu pääkäsittelyyn taikka jos tuotavaksi määrättyä ei tavata tai jos kutsua ei saada annetuksi tiedoksi, pääkäsittely saadaan, milloin syytä on, toimittaa ja asia ratkaista poissaolosta huolimatta. (*Poist.*) Asetettua uhkasakkoa ei tällöin tuomita.

(2 mom. kuten HE)

24 a § (HE 83/2001 vp)

Jos käräjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua ei (*poist.*) ole joltakin osin otettava vastaan uudelleen, käräjäoikeudessa kertynyt ääni- tai kuvatallenne voidaan tarvittaessa esittää tarpeellisilta osiltaan hovioikeuden pääkäsittelyssä.

Sellaista käräjäoikeudessa kuultua todistajaa, asiantuntijaa ja asianosaista, jonka kertomuksen uskottavuus voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan, voidaan kuulla todistelutarkoituksessa hovioikeuden pääkäsittelyssä myös puhelinta taikka muuta siihen soveltuvaa äänen- tai kuvanvälitysmenetelmää käyttäen, jos (*poist.*) sitä voidaan (*poist.*) pitää *soveliaana*. Asianosaisille on varattava tilaisuus tehdä kuultavalle kysymyksiä.

(3 mom. kuten HE 83/2001 vp)

24 b § (*Uusi*)

Pääkäsittelyssä ratkaistavassa asiassa oikeudenkäyntiaineistona otetaan huomioon se aineisto, joka esitetään pääkäsittelyssä.

Jos asia ratkaistaan valittajan vastapuolen poissaolosta huolimatta, oikeudenkäyntiaineistona otetaan huomioon hänen aikaisemmin esittämänsä oikeudenkäyntiaineisto.

Pääkäsittelyssä ratkaisut tehdään ilman esittelyä.

28 § (HE 83/2001 vp)

(1 mom. kuten HE)

Hovioikeus voi myös antaa kutsun pääkäsittelyyn tiedoksi valittajalle tai valitukseen vastanneelle asianosaiselle siten, että kutsun sisältö kerrotaan hänelle *puhelimitse*, jos asianosainen epäilyksettä näin saa tiedon kutsusta ja ymmärtää tiedoksiannon merkityksen (*puhelintiedoksi-anto*). Jos asianosaista ei ole määrätty saapumaan henkilökohtaisesti, puhelintiedoksianto voidaan toimittaa myös hänen asiamiehelleen. Hovioikeus voi toimittaa puhelintiedoksiannon myös muulle asianosaiselle sekä todistajalle, asiantuntijalle tai muulle todistelutarkoituksessa kuultavalle henkilölle, jos asianomainen siihen suostuu.

*Puhelimitse tiedoksi annettu kutsu on lähetettävä kirjeenä tai sähköisenä viestinä asianomaisen hovioikeudelle ilmoittamaan osoitteeseen, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta. Tuomioistui-
men virkamiehen on tehtävä asiakirjoihin merkintä toimittamastaan tiedoksiannosta.*

Päätöksenteko

29 § (HE 91/2002 vp)

(*Poist.*)

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä lokakuuta 2003.

Tätä lakia sovelletaan asioissa, joissa muutoksenhaun kohteena oleva käräjäoikeuden ratkaisu julistetaan tai annetaan lain tultua voimaan. Lain 2 luvun 8 §:n 2 momenttia, sen 1 kohdan lukuun ottamatta, ja 3 momenttia sekä 26 luvun 24 a §:ää ja 28 §:n 2 ja 3 momenttia sovel-

letaan kuitenkin myös asioissa, joissa käräjäoikeuden ratkaisu on julistettu tai annettu ennen lain voimaantuloa.

2.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 4 §:n ja 8 luvun 13 §:n muuttamisesta (HE 83/2001 vp)

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 päivänä heinäkuuta 1997 annetun lain (689/1997) 2 luvun 4 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 107/1998, ja lisätään 8 luvun 13 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

2 luku
Asianosaisen avustamisesta
4 §
(Kuten HE)

8 luku
Asianosaisista
13 §
(Kuten HE)

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä lokakuuta 2003.

3.

Laki

hovioikeuslain 9 §:n muuttamisesta (HE 83/2001 vp)

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 21 päivänä tammikuuta 1994 annetun hovioikeuslain (56/1994) 9 §, sellaisena kuin se on laeissa 169/1998, (poist.) 209/2000 ja 975/2001, seuraavasti:

9 §
Hovioikeuden kokoonpano eräissä asioissa
Hovioikeus on päätösvaltainen myös kolmijäsenisessä kokoonpanossa, johon kuuluu kaksi jä-

sentä ja 4 momentissa säädetty kelpoisuusehdot täyttävä asian esittelijä,
(1—3 kohta kuten HE)
(2 mom. kuten HE)
Jos edellä 1 momentissa tarkoitettuun kokoonpanoon kuuluu määräaikainen tuomari, hänellä on oltava kokemusta hovioikeuden jäsenen

tehtävästä vähintään kolme kuukautta tai hänen on oltava nimitettynä hovioikeuden jäseneksi kahta kuukautta pidemmäksi määräajaksi. (Uusi 3 mom.)

Edellä 1 momentissa tarkoitetun esittelijän tulee olla hovioikeuden asessori tai viskaali taikka vähintään kolme vuotta asessorin, viskaalin tai kärjätuomarin virkaa hoitanut hovioi-

keuden esittelijä. Esittelijällä on perustuslaissa tuomarille säädetty virassa pysymisoikeus sinä aikana, jona hän toimii tässä pykälässä tarkoitulla tavalla hovioikeuden jäsenenä.

(5 mom. kuten HE:n 4 mom.)

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä lokakuuta 2003.

4.

Laki

rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 6 luvun (poist.) kumoamisesta (HE 83/2001 vp)

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Tällä lailla kumotaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun lain (39/1889) 6 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

2 §

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä lokakuuta 2003.

Helsingissä 21 päivänä tammikuuta 2003

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Henrik Lax /r
 vpj. Matti Vähänäkki /sd
 jäs. Sulo Aittoniemi /alk
 Leena-Kaisa Harkimo /kok
 Erkki Kanerva /sd
 Toimi Kankaanniemi /kd
 Seppo Lahtela /kesk
 Annika Lapintie /vas
 Kari Myllyniemi /kesk

Kirsi Ojansuu /vihr
 Veijo Puhjo /vas
 Susanna Rahkonen /sd (osittain)
 Tero Rönni /sd
 Mauri Salo /kesk
 Petri Salo /kok
 Timo Seppälä /kok
 Marja Tiura /kok.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Kaisa Vuorisalo.

VASTALAUSE 1

Perustelut

Vakiintuneen kansallisen ja kansainvälisen oikeuskäytännön mukaan tuomioistuimen päätöksestä on oltava mahdollisuus muutoksenhakuun seuraavassa oikeusasteessa ilman esteitä. Nyt säädettäväksi ehdotetut OK:n 26 luvun 2 ja 2 a § niin sanotusta seulontamenettelystä merkitsevät selvää luopumista tästä periaatteesta, koska uusi säädös on lähes suoraan verrattavissa korkeimman oikeuden muutoksenhakulupaa koskevaan sääntelyyn. Tällaista lainkohtaa ei tulisi hyväksyä, vaan mainitut OK:n 26 luvun 2 ja 2 a § tulisi poistaa laista.

Nimike seulontamenettely ei ole hyvää lain-säädäntökieltä, vaan arkikielen ilmaisu agraari-

kulttuurin ja soraseulonnan liepeiltä. Näin ollen, jos kyseiset OK:n 26 luvun 2 ja 2 a § vastoin näkemystämme hyväksytään, nimikkeeksi tulisi säätää seulontamenettelyn sijasta tutkintamenettely, jo siitäkin syystä, että mainittu ilmaisu esiintyy heti kyseisen pykälän 1 momentissa.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että 1. lakiehdotuksen 26 luvun väliotsikko "Seulontamenettely" ja 2 §:n 1 momentissa sana "seulontamenettely" muutetaan sanaksi "tutkintamenettely".

Helsingissä 21 päivänä tammikuuta 2003

Sulo Aittoniemi /alk
Kari Myllyniemi /kesk

Mauri Salo /kesk
Seppo Lahtela /kesk

VASTALAUSE 2

Perustelut

Hovioikeusmenettely uudistettiin vuonna 1998 voimaan tulleella lailla. Uudistuksen myötä erityistä asioiden käsittelyajat ovat pidentyneet ja kustannukset kasvaneet. Eri hovioikeuksien välillä on selkeät erot. Muutamassa hovioikeudessa uudistuksen myötä on toteutettu lain sallimat kehittämis- ja tehostamistoimenpiteet. Näissä hovioikeuksissa ei merkittäviä ongelmia ole. Eräissä ei ole käytetty hyväksi kaikkia uudistuksen suomia mahdollisuuksia, mikä on johtanut käsittelyaikojen pitenemiseen ja jopa oikeusturvan heikkenemiseen. Hovioikeusmenettelyä on tarpeen edelleen tehostaa, mutta tosiasiallista valitusoikeutta ei tule eikä ole tarpeen rajoittaa.

Useita hyviä uudistuksia

Hallitus on antanut eduskunnalle kaksi esitystä (HE 83/2001 vp ja HE 91/2002 vp). Niissä esitetään uudistuksia, joista osa parantaa hovioikeuksien toimintatapoja ja menettelyjä. Muun muassa asian valmistelua tehostetaan ja yhden jäsenen toimivaltaa laajennetaan. Suullisen todistelun menettelyä kevennetään. Myös resurssitilannetta helpotetaan laajentamalla jonkin verran kahden jäsenen ja esittelijän muodostaman hovioikeuden kokoonpanon käyttöalaa. Vastavalitusmenettely otetaan käyttöön. Muutokset ovat perusteltuja, ja ne on syytä toteuttaa viipymättä. Ne parantavat merkittävästi hovioikeuksien toimintamahdollisuuksia. Ne eivät heikennä valittajan oikeusturvaa, vaan parantavat sitä, kun menettelyt nopeutuvat ja yhtenäistyvät.

Erityisesti on syytä korostaa sitä, että käräjäoikeuksien päätösten perusteluiden tasoa tulee edelleen parantaa, jolloin luottamus päätösten oikeudellisuuteen kasvaa. Tämä yhdessä ohjauksen ja koulutuksen tehostamisen kanssa vähentää valituksia. Hovioikeuksien piirirajojen tarkistamisella tai yhden kokonaan uuden hovioikeuden perustamisella voitaisiin vähentää hovioikeuksien asiaruuhkia ja samalla parantaa oi-

keusturvaa. Nämä toimenpiteet tulee viipymättä toteuttaa.

Seulontamenettely hylättävä oikeusturvaa heikentävänä

Hallitus esittää hovioikeuksien sisäisten toimintaedellytysten kehittämisen rinnalla myös sitä, että valittajan oikeutta saada asiansa asianmukaiseen käsittelyyn hovioikeudessa rajoitettaisiin. Uusi seulontamenettely merkitsisi asiallisesti valituslupamenettelyyn verrattavaa järjestelmää, joka on käytössä vain korkeimmassa oikeudessa. Uudelle menettelylle on yritetty etsiä toisenlaista nimeä, mutta tässä ei ole onnistuttu. Seulontamenettely kertoo jo nimikkeenäkin siitä, että järjestelmän tarkoituksena on tosiasiallisen valitusmenettelyn rajoittaminen.

Seulontamenettely loukkaisi vahvaa perinteistä oikeusperiaatetta, jonka mukaan yksi todellinen muutoksenhakuoikeus täytyy olla jokaisen käytettävissä. Hallituksen esitys, jonka lakivaliokunnan enemmistö on hyväksynyt, murtaa suomalaisen oikeusjärjestelmän perustaa ja uhkaa vaarantaa valittajan oikeusturvaa. Luottamusta oikeuslaitokseen on tarpeen vahvistaa. Pikainen seulontamenettely antaa valittajalle kuvan siitä, että asiaa ei ole tutkittu. Tällöin loukataan sitä vanhaa periaatetta, että ei riitä, että päätös on oikea, vaan sen pitää myös näyttää oikealta. Seulontamenettelyä parempi menettely on lisätä laissa tuomioistuimille nykyistä enemmän harkintavaltaa pääkäsittelyjen järjestämisessä.

Seulontamenettelyn käyttöönotolle ei ole esitetty riittäviä perusteita, eikä menettely ole myöskään tarpeen, kun hovioikeuksien sisäisiä menettelytapoja kehitetään niin tähänastiset kuin nyt käsittelyssä olevan uuden lain suomat mahdollisuudet tehokkaasti hyödyntäen kaikissa hovioikeuksissa. Päinvastoin useat asiantuntijat ovat vahvoin argumentein vastustaneet sitä ja pitäneet sitä tarpeettomana. Tämän johdosta valiokunnan enemmistön ehdottamat oikeudenkäy-

miskaaren muuttamisesta annetun lain 26 luvun seulontamenettelyn käyttöönottoa merkitsevät 2 ja 2 a § tulee hylätä. Näiden pykälien hylkäyksestä seuraa myös 3 §:n 2 momentin hylkäys sekä otsikon muutos.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että 1. lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena

paitsi että lain 26 luvun 2 ja 2 a § sekä 3 §:n 2 momentti poistetaan ja niiden edellä olevia väliotsikoita sekä lain johdolausetta muutetaan vastaavasti, ja

että 2.—4. lakiehdotukset hyväksytään valiokunnan mietinnön mukaisina.

Helsingissä 21 päivänä tammikuuta 2003

Toimi Kankaanniemi /kd
Seppo Lahtela /kesk
Mauri Salo /kesk